

**Arnasguneak hizkuntza
gutxituen biziberritzean.**
Nazioarteko konferentzia

**Territories of higher speaker
density in minoritised
language communities.**
International Conference

2025eko urriaren 16 eta 17a
Azpeitia, Euskal Herria

CC-BY-SA 4.0 Aitortu-PartekatuBerdin 4.0 Nazioartekoa
CC-BY-SA 4.0 Attribution-ShareAlike 4.0 International
<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

**Komunitate bernakularrak
babestea hizkuntza gutxituen
biziberritzean: gizarte-analisi
dinamiko bat**
27-61. or.

**Protecting Vernacular
Communities in Minority
Language Revitalisation: A social
dynamic analysis**
177-210. or

Conchúr Ó Giollagáin (University of
the Highlands and Islands)

<https://dx.doi.org/10.26876/Arnasguneak.2026.02>

Sustatzaileak / Promoters:

**SOZIOLINGUISTIKA
KLUSTERRA**
Euskara biziberritzeko
ikergunea

**UDALERRI
EUSKALDUNEN
MANKOMUNITATEA**

3. Komunitate bernakularrak babestea hizkuntza gutxituen biziberritzean: gizarte-analisi dinamiko bat

Conchúr Ó Giollagáin (University of the Highlands and Islands)

Laburpena: Artikulu honek hizkuntza-taldeen bizindar etnolinguistikoari (BE) buruzko ikuspegi bat proposatzen du, H1-hiztunen komunitateentzat, H2-sareentzat eta H2-ikasleentzat elkarren onurak sortzea helburu duena, hizkuntza-taldeen iraupenerako elkar indartzeko ziklo baten bidez. BEaren kontzeptualizazio berri honek errealitatean oinarritutako esparru integral batean du oinarria —Language Dynamics in Society (LanDS: Ó Giollagáin *et al.*, 2025) deritzoguna—, hizkuntzak gizarteetan nola bizi diren ulertzeko, edo iraunkortasun etnolinguistikoa eta mundu-mailako hizkuntza-aniztasuna mehatxatzen dituen krisi soziolinguistikoa deskribatzeko.

Azken hamarkadetan hizkuntzen sustapenerako ikuspegi akademiko eta ofizialak oztopo izan dira gutxiengo-hizkuntzen komunitate bernakularren babeserako. Egungo hizkuntza-politikaren eta plangintzaren zati handi batek, besteak beste, ez du kontuan hartzen —edo ukatzen du— gutxiengo-komunitate bernakularren gainbehera sozial orokortua. Haien gainbeherari erantzunez, artikulu honek honako hauek proposatzen ditu: a) gutxiengo-hizkuntzen egoera soziala interpretatzeko esparru teoriko berri bat, eta b) gutxiengo-hizkuntzen sustapenerako ikuspegi estrategikoa, komunitate bernakularren babes nahikoa bermatuz; hau da, gizarte-ikuspegitik esanguratsua den hizkuntza-biziberritzea garatzea.

BEaren kontzeptualizazio berri honek gutxiengo-hizkuntzen iraupena aztertzen du elkarreraginezko dinamika sozialaren ikuspegitik. Ikuspegi honetatik, BEak funtsezko lau garapen-fase ditu bere baitan: 1) lehen mailako sozializazioa; 2) bigarren mailako sozializazioa; 3) indartze zibikoa; eta 4) etnizazio koherentea, hau da, identitate kolektiboaren pertzepzioetan koherentzia eragiten duten prozesu soziopolitikoak. Fase horietan zehar —banaka zein kolektiboki— aurrera egitea funtsezkoa da hizkuntza-komunitate baten gizarte-iraunkortasuna garatzeko eta sendotzeko. Hortaz, hizkuntza-politika arrakastatsua hizkuntza-talde baten

gaitasun kultural, politiko eta instituzionalaren mende dago, estrategiak gizarte-aldaketaren presioekin, elkarreragin-prozesuekin eta hizkuntza-talde baten BEaren oinarri diren dinamika sozialekin lerrokatzeko.

Gako-hitzak: bizindar etnolinguistikoa, hizkuntza-babesa, LanDS esparrua, hizkuntza-sozializazioa, hizkuntza-indarberritzea, etnizazio koherentea, hizkuntza-biziberritza, gutxiengo-hizkuntzen soziolinguistika bernakularra.

Sarrera

Arnasguneen inguruko hausnarketak gutxiengo bernakularren gizarte-inguruabarretara birbideratu du arreta, eta hori aurrerapauso garrantzitsua izan da. Bizindar etnolinguistikoaren (BE) gizarte-dimentsioen garrantzia azpimarratzea behar-beharrezko lehen urratsa da gutxiengo hizkuntza-politika eta -plangintzan (GutxHPP) gutxiengo bernakularren kezken lehenespena berrezartzeko. Horrek bizindar etnolinguistikoaren inguruko ikusmolde berezi bat eskatzen du, onura partekatuak ekarriko dizkiena H1-hiztunen komunitateei, H2-sareei eta H2-ikasleei talde linguistikoaren iraunkortasunerako ziklo iraunkor eta elkarrekiko indargarri batean. Ikuspegi soziologiko eta politiko batetik, hizkuntza gutxituen kezka etnolinguistikoekiko ikusmolde holistiko horretan aski sustraituta ez dauden aspirazio zibiko eta komunitarioak ezin dira sinesgarritzat jo GutxHPP gizartekoi gisa. Hortaz, hizkuntza gutxituen sustapen sinesgarria bermatzeko, GutxH edo hizkuntza gutxituen jatorrizko hiztunen komunitate bernakularren habitat soziala babestetik hasi behar da. Hizkuntza gutxituen eguneroko praktikaren testuinguru sozial-geografikoak eta haien kultura sozialak indartuz soilik eboluziona dezakete hizkuntza gutxituen sustapenak eta komunitate bernakularren babesak GutxHPP dinamiko eta «soziofuntzional» gisa (cf. Fishman, 2001, 673. or.).

BEaren inguruko gure ikusmoldea Language Dynamics in Society (LanDS) edo Hizkuntzaren Dinamika Gizartean (HizDG)¹ izeneko proiektuan oinarritzen da (Ó Giollagáin *et al.*, 2025). Horren bidez, HPP-agenda berrezartzen ahalegindu nahi dugu, eta arreta gizarte-dinamika konplexu batzuetan jartzen, zeinek eragin positiboa izan baitezakete hizkuntza-komunitateetan (eta iraunkortasun etnolinguistikoa bermatu) edota eragin kaltegarria (eta

1. Artikulu honen atal garrantzitsuenak jatorrizko «LanDS» artikuluan oinarritzen dira (Ó Giollagáin *et al.*, 2025: <https://sciendo.com/article/10.2478/tajes-2025-0002>). LanDS proiektuaren ikertaldean daude Conchúr Ó Giollagáin, Daniel Bourgeois, Brian Ó Curnáin, Iain Caimbeul eta Gordon Cameron. Gure jatorrizko artikulua BE markoen erreseina bibliografiko bat jasotzen du.

hauskortasun etnolinguistikoa eragin). Hauxe argudiatzen dugu: «BEa bermatzeko, ezinbestekoa da hizkuntza-talde batek bere gizarte-egonkortasunarentzat eta jarraitutasunarentzat erabakigarriak diren prozesu belaunaldiarteko, komunal/sozial, instituzional eta zibiko funtsezkoak babesteko eta biziberritzeko antolamendu-gaitasun kolektiboa izatea» (Ó Giollagáin et al., 2025, 26. or.).

HizDG markoa Joshua Fishman hizkuntza-politika eta -plangintza modernoaren sortzaile entzutetsuaren Reversing Language Shift (1991) edo Hizkuntzaren Indarberitzearen paradigmaren ondorengo gisa aurkezten dugu. Honetan datza HizDG markoaren garrantzia: Fishmanek BEa sustatzeko 1960ko hamarkadatik 2000ko hamarkadara bitartean egindako ekarpen baliotsuetan oinarritzen dela.

HizDG proiektuak, batetik, BEaren birkontzeptualizazio esanguratsu bat proposatzen du, eta, bestetik, osagai analitiko bat eskaintzen du ikuspegi berri hau lantzeko, zeinak H1-hiztunen dentsitate altuko komunitate bernakularrak iraunarazteak dituen erronketara birbideratzen baitu arreta. Birbideratze bernakular honen jatorria *Comprehensive Linguistic Study of the Use of Irish in the Gaeltacht* (Ó Giollagáin et al., 2007) lanean aurkitzen da (2015ean eguneratu zen: Ó Giollagáin & Charlton, 2015). Lan horretako metodologia egokitu egin zen ondoren Eskoziako *Gaelic Crisis in the Vernacular Community* inkestarako (Ó Giollagáin et al., 2020). Irlanderarekin eta Eskoziako gaelikoarekin erabilitako metodologia soziolinguistikoa (Ó Giollagáin et al., 2007, 2015, 2020) galesaren testuinguru bernakularrera egokitu zen ondoren, eta, horren ondorio gisa, BRO² kolaborazio soziolinguistikoa (2023-2027) ezarri zen galesaren eremu bernakularren inguruko inkesta egiteko. Gerora, irlanderaren eta Eskoziako gaelikoaren munduak eta galesarenak GutxHen kezka bernakularrak eztabaidatzeko izandako elkarriketa interkulturaleri esker, ikuspegi soziolinguistiko multikultural bat sortu zen Euskal Herrian Arnasguneen proiektua ezartzeko (2025).

GutxHPPa lantzeko ikusmolde holistikoak

GutxHPParen alorrean osotasuna eta osagarritasuna proposatzea, HizDG proiektuko ikusmolde holistikoan adierazi zen bezala, antidoto bat da gaur egungo HPP batzuetan (adibidez, Irlanderarentzako 20 Urteko Estrategian; Acht na Gaeltachta 2012 delakoan; 2025eko Eskoziako Hizkuntzen Aktan; Eskualdeetako

2. Cf. BRO: A Comprehensive Sociolinguistic Survey of Contemporary Welsh-speaking Communities | University of Wales eta https://www.gov.wales/sites/default/files/publications/2024-08/Prosiect%20BRO%20Compendium%20of%20Language%20Statistics%20based%20on%20Census%202021%20data_0.pdf (2025-09-29an kontsultatua).

eta Eremu Urriko Hizkuntzen Europako Gutunaren ebaluazio-irizpideen ezarpenean) gutxiengo linguistikoen zaurgarritasunaz jarduteko nabari diren errezeloen aurrean. BE holistikoa garatzeko, gainera, beharrezkoa da alde batera uztea orain arte nagusi izan diren eta analitikoki antzuak diren zenbait diskurtso postestrukturalista, ez dutenak arreta nahikorik jartzen gutxiengo bernakularren kezketan. Hona hemen batzuk:

- Gutxiengoen identitate-erronkak aniztasun, hibridotasun eta aldakortasun postmodernoa (adb. Blommaert, 2010).
- Hizkuntza gutxituetako *speakerhood* delakoaren osaera, tartean *new-speakerism* delakoa (adb. Smith-Christmas *et al.*, 2018).
- *Translanguaging* delakoa (adb. García & Wei, 2014).
- Paisaia linguistikoak (adb. Gorter, 2006).
- GutxHPParen kudeaketa sektoriala (adb. Williams, 2023; Spolsky, 2009)³.
- Mundu akademikoan GutxHen filologian jartzen den gehiegizko arreta, arrisku-egoeran dauden gutxiengo askoren erroka soziologiko, antropologiko, politiko eta soziolinguistikoak aztertzeke ikerketa-erakundeek garatu beharko luketen ikusmolde sistematiko baten kaltetan⁴.

Diskurtso horiek GutxHPP sinboliko gisa kategoriza litezke, eta ez GutxHPP gizartekoi gisa, zeina garrantzitsuagoa eta beharrezkoagoa baita. Izan ere, hizkuntza gutxituen kulturen gizarte-ezabapena saihesteko prospektibak, orain, gutxiengo horien ahalmenean dautza, beren habitataren babes soziala eta holistikoki diseinaturiko BE-estrategiak lortzera bideratutako GutxHPP gizartekoiak diseinatzeko eta ezartzeko dituzten baliabideetan eta gaitasun kolektiboan. Definizioz, GutxHPP sinbolikoak ondorio sinboliko edo instituzionalak ekoitz ditzake soilik, hau da, sustatze-ahaleginen emaitza ez-gizartekoiak. HPP gizartekoiak gizarte-zientzia errelistan jartzen duen azpimarra, beraz, nahiko argi bereiz daiteke askotan GutxHPP sinbolikoa eta hura zilegitzen duten diskurtso akademikoak irudikatzen dituzten sentimendu indibidualista handinahi askotatik.

3. GutxHPPetan (testuinguru mendebaldarretan) ikusmolde sektorialista lehenesteak (hezkuntzako, hedabideetako, arteko eta administrazio publikoko sektoreetan) estatu-klase bitartekari bati egin dio mesede, eta dispensa formalak eman dizkio hizkuntza-sustapen postestrukturalistari, ez datozenak bat hizkuntza-talde baten bizindar etnolinguistikoarentzat oinarritzkoak diren gizarte-aldaketak, prozesu interaktiboak eta dinamika sozialek eragiten dituzten presioekin.

4. Ó Giollaigáin-ek (in press) syndrome hau eztabaidatzen du irlanderazko lan akademikoekin eta mundu akademikoarekin lotuta.

Beharrezkoa izan dakiguke aztertzea, halaber, ea Europako Gutunaren xedapenak ezartzeko alor akademikoan eta politikoan jarri den azpimarrak ez ote duen arreta desbideratu HPParen gizarte-ikuspegi zabalago batetik, eta ez ote duen alde batera utzi, besteak beste, GutxHen familia- eta gizarte-transferentzia, edota GutxHek hainbat gizarte-eremu eta -funtzioetan izan dezaketen nagusitasun-maila. Azken urteotan, gero eta gehiagotan ikusten dugu hizkuntzak positiboki ebaluatzen direla Europako Gutunak bizitasun sozial gutxi edo batere ez duten GutxHentzat ezarritako irizpideen arabera⁵. GutxHen bizindarra Europako Gutunak ezarritako alor sektorialen arabera ebaluatzeko modu burokratiko horrek, azkenerako, ahuldu egingo du Europako Gutunaren sinesgarritasun soziolinguistikoa. Zaila denez eguneroko bizimodu errealean Eskoziako gaeliko-hiztunek aurrera eramane beharreko borrorak argi adieraztea Europako Kontseiluak Eskoziako gaelikoaren inguruan egindako azken ebaluazioan, prozesua nahasgarria gertatzen da, ematen baitu zuhaitzek ez dutela basoa ikusten uzten. Ikuspuntu horretatik, badirudi Europako Gutuneko prozesuek zerbitzu-akordio bat monitorizatzen dutela, eta ez dituztela hainbeste ebaluatzen etnolinguistikoki desberdinak diren taldeen bizindarra sostengatzeko hil ala bizikoak diren kontuak. GutxHen gizarte-ikuspegitik begiratuta, hemengo analisi honek defendatzen du HPPen xedapen sektorialista ezarriek komunitate bernakular zaugarrien premiei erantzuteko modu desgizartetu bat eragin dutela, politika-gaiak ez direlako ongi egokitzen gutxiengoaren dinamika sozialen egungo errealitatearen funtsezko alderdietara.

Fishmanek (2001, 673. or.) ohartarazi zuen moduan:

Azalpen-saiakera teorikoki tolesgabeen [...] arazoa da ez dituztela gizarte-prozesuak xeheki deskribatzen edo ez daudela haiekin erlazionatuta, ez talde barruko elkarrekintzei dagokienez, ez talde arteko elkarrekintzei dagokienez, hau da, funtsean ez dira soziologikoak (eta, ondorioz, ez soziolinguistikokoak), eta ez daude erlazionatuta azterketa edo aplikazio zorrotzetan oinarritutako ezein ikerketarekin.

Horrek honako galdera hau eginarazten digu: zergatik ez duten Europako gutxiengo linguistikoen erronka bernakularrek merezi duten arreta jaso azken hamarkadetan. Irlandako eta Eskoziako gaelikoaren egoera aztertuz, ikusi dugu nola Gaeltacht eta Gàidhealtachd eremuetako (Irlandako gaelikoa eta Eskoziako gaelikoa hitz egiten diren eremuak, hurrenez hurren) hizkuntza-

5. Ikusi Europako Kontseiluak (2024) Europako Gutuneko adierazleetan oinarrituz Eskoziako gaelikoaren inguruan egindako azken ebaluazioa: Erresuma Batua positiboki ebaluatu zuen, nahiz eta gaelikoz mintzatzen diren komunitate bernakularren gainbehera sozialaren gizarte-froga argiak dauden (Ó Giollagáin *et al.*, 2020), cf. <https://rm.coe.int/united-kingdomecrml6-en/1680b1a73f>

pobretzearekin eta gaelikoz mintzatzen diren komunitate bernakularren gizarte-gainbeherarekin lotutako kontu erabakigarriak besterik gabe alde batera utziak edo ia guztiz saihestuak izan diren mundu akademikoan eta politikagintzan (cf. Ó Giollagáin & Ó Curnáin, 2024, Ó Giollagáin in press, 2025, eta Ó Giollagáin in press). Alabaina, ikuspegi soziolinguistiko zabalago batetik, merezi du honako galdera hau ere egitea: ea azkenaldiko diskurtso soziolinguistiko batzuek ez ote duten lagundu kezka bernakularrei lehentasuna kentzen hizkuntza gutxituen sustapenean. Bereziki HPPak 1990eko hamarkadaren bukaeran eta 2000ko hamarkadaren hasieran izandako biraketa identitarioaz geroztik (adibidez Heller, 1999, 2011), HPParen alorreko diskurtso batzuek GutxH-kulturen esperientzia indibidualizatuan jarri dute arreta, GutxH-kolektiboak sostengatzeak dituen dimentsio soziopolitiko eta gizarte-dimentsio zabalagoen kaltetan.

Lehenago argudiatu dugunez, gaur egun gutxiengo hizkuntza-politika eta -plangintzaren alorrean (GutxHPP) egiten diren ahalegin gehienak hizkuntza-komunitatea babesteaz aski arduratzen ez diren hizkuntza-sustapen gisa deskriba litezke (cf. Ó Giollagáin et al., 2025; Ó Curnáin & Ó Giollagáin, 2024, eta Ó Giollagáin & Caimbeul, 2021). Egoera honetara iritsi izanak, non hizkuntza-sustapena babes bernakularrik gabe egiten baita, adierazten du egungo HPPa era nabarmen eta kaltegarrian urrundu dela bere hasierako definiziotik, zeina Fishmanek garatu baitzuen batez ere (1964, 1989, 1991, 2001), azpimarra hizkuntza baten gizarte-dimentsioan jarritz.

Aldaketa hau nola gertatu zen aztertzeak lagundu liezaieke ikusmolde desbideratu horiei HPPa bide gizartekoi eta postneoliberal batera itzularazten. Norabide-aldaketa horren arrazoien artean egon litezke, besteak beste, azkenaldian ugaritu eta modan jarri diren hainbat diskurtso identitario (cf. Grin, 2018), zeinak GutxHen sustapen ofizialki onartuetan nagusitzen joan den joera sektorialistarekin batera zabaldu baitira. GutxHen politika identitarioek eta joera sektorialista zedarrituek elkarrekin sortu zuten efektuak GutxHPParen ikusmolde jakin bat zabaldu zuen, zeinak, paradoxikoki, *laissez faire* erako jarrera neoliberal bat bultzatu baitzuen, guztiz kaltegarria jada gainbehera demolinguistikoan zeuden gutxiengo bernakularrentzat.

Fishmanek (1989, 1991) GutxHPParen inguruan zuen ikusmolde soziopolitikoa, zeina Hizkuntzaren Mantentzea (hizkuntza mantentzeko estrategia soziofuntzionalekin belaunaldien arteko transmisioa bermatzea) eta Hizkuntzaren Biziberritzea (hizkuntza indarberritzeko neurriak ezartzea) uztartzen dituen estrategia gisa deskribatzen baita, itzalpean geratu zen GutxHen kondizioaren deskribapen eta diagnostiko analitikoki ahulagoen ondorioz. Diagnostiko

analitikoki ahulagoek nabarmen baztertu zituzten HPPa bideratzeko proposamen emankorragoak. Fishmanek honako puntu hauen garrantzia azpimarratu zuen:

- GutxHen transmisioa eta belaunaldien arteko jarraitutasuna.
- Plangintza soziala eta talde arteko eta talde barruko garapen politikoak.
- Gutxiengo bernakularrarentzako garapen komunitario eta sozioekonomikoaren inguruan ardazturiko hizkuntza-politika erregionalak.

Eta, aldi berean, honako puntu hauek indartzea proposatu zuen:

- Arreta paraleloa H2ren jabekuntzan eta sareetan.
- Berrikuntza kultural eta teknologikoak GutxHentzat.
- Jabekuntza-plangintzak hezkuntzan eta hizkuntza gutxituetan egiten den irakaskuntzan.
- Gutxiengoentzako politika instituzional eta sinbolikoak hizkuntza maiortarioa nagusi den gobernu-sistema zabalagoan.

Diskurtso- eta politika-mailan Fishmanen ikusmolde gizartekoitik egon den desbideratzearen ondorioz, GutxHen sustapenaren bertsio murriztu batek mugatu izan du hizkuntza-plangintza. Anbizio soziopolitiko zabal baten gisa abiarazi zena politika sozial estuago eta ahulago batera murriztu zen GutxHen testuinguru askotan. HPParen bertsio murriztu hori nahikoa izan zen GutxHen jarduera zibikoa eta arau-betetze burokratikoa eragiteko, baina desegokia gertatu zen GutxHen aldeko politikak BEa sostengatzera bideratuko zituen indar esanguratsu gisa. Labur esanda, kontzeptu fishmandarrak alde batera uztearen ondorioz, hizkuntza-sustapen sinboliko bihurtu zen hizkuntza-plangintza. GutxHPP sinbolikoa, ekimen sektorial zibikoetara mugatua, burokratikoki komenigarria gertatu zen GutxHen botere-klaseentzat, eta, aldi berean, baita politikoki eroso ere. Gizarte-eta politika-alorreko anbizio falta hori zela eta, GutxHen sustapenak ez zuen gehiengoengan aurkakotasun handirik eragin GutxHen horniketa sektorialari eskainitako arreta eta gastuaren inguruan⁶. GutxHPP sinbolikoa, bere izaera ez-gatazkatsuegatik, segurua zen gehiengoentzat eta, aldi berean, gizarte-pisu gutxikoa gutxiengoentzat.

GutxHPParen ikusmolde murriztu eta ez hain anbizioitsu horrek helburu hauetara mugatu du pixkanaka arreta:

6. Esaterako, *20-Year Strategy for the Irish Language* estrategiarekin lotutako kostuek ez zuten gehiengoarengan erreakzio negatiborik sortu Irlandan, nahiz eta ez dirudien estrategia horretan gastatutakoak inolako errentagarritasunik ekarri zionik gizarteari.

- Estatusaren eta corpusaren plangintza egitea, hau da, baliabideen plangintza, eta ez komunitatean zentratutako HPPa.
- GutxHen sustapen-organoen profil sinbolikoa areagotzea.
- Hezkuntzaren, hedabideen, arteen, akademiaren eta berrikuntza teknologikoaren alorretan GutxHen aldeko ekimenak sektorialki zabaltzea eta finantzatzea.
- GutxHen biziberritzeari dagokionez H2-kezkak lehenesten dituen ikuspegi bat bultzatzea, eta, ondorioz, maila berean jartzea hizkuntza gutxituak H2 moduan sustatzeko ahaleginak eta gutxiengoen biziberritzea, eta H2ren berpizkundea lehenestea GutxHen diskurtso nagusi moduan.

H2-ikuspegiaren nagusitasunak ondorio hauek ekarri ditu:

- Ez da arreta estrategiko nahikorik jartzen GutxH-hiztunen dentsitate sozial handiko eremuetan transmisioa mantentzeko dauden zailtasunetan.
- Hizkuntza-politika ez da aski malgua eraldaketa sozioekonomiko, gizarte-mailako eta teknologikoetara egokitzeko, eta GutxHen alorreko diskurtsibismoak guztiz baztertu du GutxHen (post-)modernitateko hauskortasunean zentratzen den ikuspegi soziologikoa, askoz beharrezkoagoa.
- GutxHen arazo sozial korapilatsuei erantzun neoliberal eta *laissez faire* estilokoa ematen zaie.

Arretagune nagusia H2n jartzen duten ikuspegi neoliberalek gobernatutako testuinguruetan, GutxHPP faltsuak sortu dira. Izaera faltsu hori argi islatzen da esfera politiko, akademiko eta ofizialek H1 bernakularren gainbeheraren aurrean agertzen duten nahasmenduan, H2 nagusi den hizkuntza-politika nola egiten den ikusita⁷. Gizarte-erronkak saihestuz, agenda diskurtsibista baten mendeko bihurtzen da H2-GutxH-politika, eta tropo erlijiosoen multzo baten itxura hartzen du, non, biziberritze-anbizioak asetzeko, erakundeek gidatutako ekimen kultural, sinboliko eta pedagogikoetara jotzea gomendatzen baita. Era berean, gutxiengoa sostengatzen duen merkatu sozioekonomikoa txikitzen doanez komunitate bernakularra demolinguistikoki ahuldu ahala, GutxHen aldeko aktibismoa aparatatu zibiko ofizialaren gero eta mendekoago bihurtzen da GutxHen sustapenerako (cf. Cameron, 2012). Estatuak finantzaturiko aktibismo mota hau erraz bihurtu daiteke sistemari atxikitako aktibismo mota bat, zeinaren bidez erakundeek inspiratutako diskurtso gutxi batzuk modu seguruagoan eta polemika

7. Ikusi nolako eztabaida sortu zen Ó Giollagáin *et al.* 2020 argitalpenaren ondoren: Nance 2021, eta McLeod *et al.* 2022. Erantzunentzat, ikusi: Ó Giollagáin *et al.* 2022a,b; Ó Curnáin & Ó Giollagáin 2021.

gutxiagorekin zabaldu baitaitezke gizartean gutxiengo linguistiko bideragarri bat sostengatzeko kezka errealak baino. Sistemari atxikitako aktibismo horren ondorio bat mundu akademikoan nabari daiteke, ikusita nola hautematen duten GutxHen inguruko ikertzaileek gaur egungo GutxHen gizarte-errealitatea. Unibertsitate-mailan GutxHak ikertzeko erabili ohi den ikusmolde filologiko eta estetikoak, bereziki gizarte-erronketatik bereizita praktikatzen eta garatzen denean, garrantzi intelektual mugatuko bilaketa akademizistatzat jotzen da maiz, gutxiengo-egoeran dirauen zibilizazioaren eguneroko borroka soziopolitikoak bizi dituztenekiko enpatia gutxi erakusten duen ikerketatzat.

Ikuspegi fishmandar batetik, H2-kezketan jarritako gehiegizko arretak H1 mantentzeko baldintza estrategikoekiko axolagabetasuna areagotzen lagundu zuen. Hutsune estrategiko horrek komunitate bernakularretako egoera gero eta okerragoaren inguruko hausnarketa soziologiko eta politiko ahulentzako baldintzak sortu zituen, eta, azkenerako, premiazko gizarte-erronken inguruko GutxHPP ahulak ugaritzea ekarri zuen. Arreta guztia H2-kezketan jartzeko joera eroso horrez eta gehiengoak GutxHarekiko dituen eskakizun sinbolikoez gain, badira H1-komunitateetako gizarte-ezegonkortasunarekiko nahasmendua eragin duten beste faktore batzuk. Nagusia hauxe litzateke: aktibistak eta akademikoak, estatuko funtzionarioekin ideologikoki bat eginda, isilbidezko akordio batera iritsiak direla, eta, hala, GutxHekiko engaiamendu instituzional eta sinbolikoa gehiengoaren kultura nagusiaren barruan hedatzera bideratzen dituztela beren ahalegin guztiak. Nahiz eta ikusmolde horrek oso modu erosoan areagotu zuen GutxHen babeserako erakundeek gehiengoaren aparatu zibiko zabalagoaren barruan zuten onargarritasuna, H1en desagerpenaren inguruko balizko lotsa baztertzeko edo estaltzeko ere balio izan zuen, GutxHPpek kontrakoa baieztatu arren. Ikuspegi honetatik, GutxHPP gehienek, oharkabean bada ere, H1en gainbehera bernakularra eragiten ari diren baldintza sozial eta politikoak erreproduzitzen laguntzen dute, HPpek GutxHen egoera larria eta ezegonkortasuna leuntzeko ezarritako xedeen kontra.

Askotan, GutxHen botere-klasea ingurune sozial berezi batean bizi da, non ez baitio aurre egin behar H1en gainbehera gertatzen ari den testuinguru bernakularrean bizitzearen eguneroko esperientziari (cf. Ó Giollagáin & Ó Curnáin, 2024; Ó Giollagáin in press, 2025; eta Ó Giollagáin in press). Naturalki, beraz, joera gutxiago du instituzionalki bideratutako gutxiengoen politiken estutasun kontzeptuala salatzeke. Gainbeheran den gutxiengo bernakular baten soziopolitika gordina ez esperimentatzean, GutxHen gizarte-errealitateari iskin egitea, GutxHen sustapen zibikoarekiko mendekotasunaren bidez, bat dator GutxHei esleitutako horniketa instituzionalaren mugen barruan diharduen GutxH-

realpolitikarekin, baina ez gehiengoaren hegemonia soziopolitikoari enbarazu egiteko moduan. Labur esanda, gutxiengo bernakularren ikuspuntutik, GutxHen politika instituzionalen muga zibikoak ezin dira politika sozialekin parekatu. Horrek laguntzen du azaltzen zergatik senti dezakeen gutxiengoak galduta dabilen lidergo politiko instituzional batek gidatzen duela, zeinak gutxiengoaren kulturari esker existitzen den kultura-aniztasunarekiko gehiengoaren atxikimendu sinbolikoari egiten baitio nagusiki mesede.

HizDG marko kontzeptual gisa

Hizkuntzaren Dinamika Gizartean edo HizDG markoak (Ó Giollagáin *et al.*, 2025, LanDS) iradokitzen du elkarrekin erlazionatuta dauden eta elkar indartzen duten gizarte-prozesuen arabera funtzionatzen duen hizkuntza-dinamika batek baldintzatzen duela bizindar etnolinguistikoa (BE). HizDG ikusmoldeak, BEa azaltzeko, gutxiengo baten jarraitutasun, ezegonkortasun edo ahultze kolektiboa eragiten duten gizarte-elkarrekintza polifazetikoetan oinarritzen den teoria bat aurkezten du. Gaur egungo testuinguruan, non edonon ikusten baita GutxH bernakularren desagertzea (Crystal, 2000; Harrison, 2007; Bradley & Bradley, 2019), aldaketa etnolinguistikoa eragin dezaketen dinamika sozialak ulertzea baldintza analitiko ezinbestekoa da ibilbide demolinguistiko ezegonkortzaileak geldiarazi edo alderantzizatzeko ekimen kolektibo, instituzional edo estatalak deskribatzeko, azaltzeko eta ezartzeko. HizDG analisi diziplinartekoak gutxiengo baten barruko edo gutxiengoaren eta gehiengoaren arteko dinamika komunal/sozialetan jartzen du azpimarra. Dinamika horiek baldintzatzen dituzte jokaera etnolinguistiko indibidual eta komunalak eta psikologia soziala.

Aniztasun kultural eta linguistikoaren galera globalak erantzun holistiko bat eskatzen du, krisi ekologikoari eman zaion erantzun globalaren antzekoa. HizDG aurkezteko berriki argitaratu dugun artikuluan, errealitatean oinarritutako marko orohartzaile bat aurkezten dugu hizkuntzak gizarteetan nola bizi diren ulertzeko edo, modu teknikoago batean esanda, iraunkortasun etnolinguistikoa eta munduko hizkuntza-aniztasuna mehatxatzen duen krisi soziolinguistikoa deskribatzeko.

Ingurumen-zientzietan, habitataren babesa funtsezko kontzeptua da hondamen ekologikoaren mehatxuari aurre egiteko. Hizkuntza-kulturetan antzeko ikusmoldea behar da hizkuntza-aniztasunaren hondamenaren aurka borrokatzeko. Hizkuntza-komunitate batek bere burua birsortzeko duen gaitasuna galtzea, izan ere, habitata galtzearen baliokide soziolinguistikoa da. Mundu-mailan, kultura gutxituen desagertze-arriskua inflexio-puntu batera iritsia da. Hizkuntza handiak hedatzen ari dira, iraultza teknologikoaren indar erabatekoa atzean dutela, eta

hizkuntza txiki asko, berriz, hondoratzen ari dira; eboluzioaren teoriaren arabera, esan liteke «handienen biziraupena»-ren garai soziolinguistikoa bizitzen ari garela. Egungo inguruabarretan, habitat linguistikoaren galeraren erritmoa handiagoa da biodibertsitatearen suntsipenarena baino. HizDG markoak metodologia bat proposatzen du dinamika horiek gizarte modernoetan aztertzeko.

Greenpeace oso ezaguna da munduan, baina gutxi izango dute, adibidez, Foundation for Endangered Languages edo desagertze-arriskuan dauden hizkuntzen aldeko fundazioaren aditza. Krisi ekologiko globalaren inguruko kontzientzia publikoa nabarmen handiagoa da arrisku soziolinguistikoari buruzko ezagutza baino. Bistan denez, hizkuntza-aniztasuna gehiengoarentzat garrantzirik gabekoa bada funtsean, hiztunen habitatak galtzea ere, gehiengoarentzat, garrantzirik gabeko kontua izango da. Ondorioz, jendeak ez du ulertzen zer egin behar den hizkuntza-aniztasuna babesteko. Aldi berean, kultura maioritario horietako jende askok lasai asko gozatzen du hizkuntza gutxituen estetikaren eta kulturaren zenbait alderdiz, kultura gutxituek beren habitat tradizioaletan irauteko dituzten oztopoez axolatu gabe. Ugariak dira osasun publikoari, ekologiari eta ekonomiari dagozkien kontuetan gomendioak ematen dituzten organismo nazional eta internazionalak. Ez dago horien antzeko agentzia izen handikorik, ordea, hizkuntza-aniztasun globalaren arriskuei aurre egiteko. Oraingoz, ez dago plan estrategiko edo agenda sofistikatu edo aipagarririk mundu osoan zabaldua dagoen hizkuntzen desagertze-arriskuari buru egiteko.

Aniztasun ekologikoari buruzko eztabaida publiko asko arrazoibide serioetan oinarritu ohi dira; hizkuntza-aniztasuna, aldiz, maila naif edo ez-zorrotz batean eztabaidatzen da askotan. Ondorioz, hizkuntza gutxituen inguruko eztabaida eta sustapen-ahaleginei koherentzia eta funts intelektuala falta zaizkie maiz, eta horrek murriztu egiten du hain beharrezkoa den errealismoa.

Talde linguistiko bat mantentzea, funtsean, taldea errealitate sozial bizi gisa iraunaraztea da. Birsorkuntza biosoziala bermatzen duen dinamika axiomatiko hau funtsezkoa da gure marko holistiko berri honetan iraunkortasun etnolinguistikoa ulertzeko eta sostengatzeko. Gure markoak belaunaldien arteko ziklo gisa ulertzen du hizkuntzaren transmisioa, eta feedback-bukle batean kokatutako lau koadrantetan aurkezten ditu hizkuntza-dinamika hauek. Belaunaldi arteko zikloak norbanakoei eta adin-taldeei bizitzan zehar duten bilakaera irudikatzen du. Jendeak, heldu ahala, gaitasun linguistikoak garatzen ditu lau koadrante nagusi hauetan zehar: 1) haurren lehen urteak (guk Hizkuntzaren Transmisioa eta Jabekuntza izendatzen ditugunak), non, esaterako, lehen arretako profesionalek taldearen hizkuntza erabiltzen baitute haurrekin; 2) haurtzaroaren bigarren

zattia (Sozializazioa eta Jabekuntza Sendotua), non, esaterako, haur zaharragoak beren hizkuntzan sozializatzen baitira elkarrekin; 3) helduaroa (Hedatze Zibikoa), non, esaterako, helduek lankidetzan jarduten baitute beren hizkuntzan, beren komunitatean aukera sozial eta ekonomikoak eratzeko; eta 4) gizarte zabalagoa (Etnizizazio Koherentea, Politika Zibikoa barne), non, esaterako, taldeko kideak taldearekin identifikatzen baitira eta politikoki parte hartzen baitute beren taldearen bideragarritasuna politikoki sostengatzeko. Norbanakoek eta adin-taldeek koadranteetan zehar aurrera egin ahala, heldu egiten dira, eta hurrengo belaunaldiarentzako oinarri izango den gizarte bat eratzen dute; ondorioz, hurrengo belaunaldia 1. koadrantean sartzen da, eta, horrela, zikloa garatzen joaten da eta iraunkortasunerako testuinguruak erreproduzitzen ditu.

Elkarrekin erlazionatutako lau etapa interdependente hauek elkar sendotzen dute ziklo iraunkor batean. Haurrak hizkuntza-kultura bat(zu)ez jabetzen dira (1. koadrantea), eta beste batzuekin praktikatzan dituzte heldu ahala (2. koadrantea). Hitzunek beste batzuekin praktikatzan dute kultura, eta elkarteak sortzen dituzte, nola intimoak hala zibikoak, zeinek haien hizkuntza-kultura(k) sendotu baititzakete (3. koadrantea). Norbanakoek beren talde(ar)ekin eta elkarteekin dituzten elkarrekintza horiek haien politika eta identitate kolektiboaren oinarria eratzen dute (4. koadrantea). Ondorioz, 1. koadrantetik 4.era inoko bilakaera psikologiko eta garapenezkoak norbanako gazteen, familien, komunitateen eta gizarteen esperientziak barne hartzen ditu, baita hezkuntzarekin eta bizitza zibiko, sozioekonomiko eta politikoarekin duten elkarreragina ere. Horrek osatzen du HizDG marko holistikoaren oinarritzko muina.

Badira talde linguistikoen bizitzaren alderdi guztietan eragiten duten lau Printzipio Orokor, eragin saihetsezina dutenak azaldu berri ditugun koadranteetan. Hauek dira lau Printzipioak: 1) Norabidea (hots, norbanakoen eta taldeen bilakaera multidimentsionala belaunaldien barruan eta belaunaldiz belaunaldi); 2) Prozesua (norbanakoen heltze-prozesuaren eta taldearen iraunkortasunaren arteko dinamika); 3) Parte-hartzea (nola parte hartzen duen jendeak bizitza soziolinguistikoaren alderdi guztiz sozialetan); eta azkenik 4) Lehia (norbanakoek eta talde linguistikoek hizkuntz(ar)ekin eta kultur(ar)ekin erlazionatzeko eta beren baliabide pertsonal eta kolektiboak testuinguru horiei aplikatzeko duten ahalmenaren izaera lehiakorra. Lau Printzipio hauek elkarrekin lotutako lau errealitate psikosozial, demografiko eta soziolinguistiko funtsezko irudikatzen dituzte. Denboran zeharreko prozesu biosozialak barne hartzen dituzte, edo, beste hitz batzuetan esanda, dinamika kultural, sozial, ekonomiko eta politiko kooperatibo eta lehiakorretan parte hartzen duten norbanakoen eta taldeen progresio kronologikoa.

Politikoki, 4. printzipioak garrantzi berezia du talde linguistikoek nonahi bizi duten arrisku-egoeraren testuinguruan. Norbanakoen eta hizkuntza-entitate politikoen arteko eta horien barruko lehiakortasun orohartzailea bereziki nabarmentzen dugu gure markoan. 4. printzipioak kontuan hartzen ditu dinamika lehiakor globalizatuak, tartean gutxiengoentzako aukera kultural eta ekonomikoen kostuak, eta azpimarra berezia jartzen du mundu zabaleko bizindar etnolinguistikoaren oraingo eta geroko iraunkortasunaren arrisku-mailan. Aldaketaren botereak eta inoiz ez bezalako abiadurak areagotu egin ditzakete hizkuntza nagusien abantaila lehiakorak.

Behean, xeheago azaltzen dugu nola eragiten duten lau Printzipio Orokorrek Garapen Koadranteetan. HizDG proiektua diagnostiko-marko holistiko bat da, osotasunaren, konplexutasunaren eta osagarritasunaren kontzeptuetan oinarritzen baita. (Gutxiengoan dagoen) talde kolektiboaren kontzeptu garrantzitsua azpimarratzen du, bai eta norbanakoak talde horretan duen posizioa ere. Postestrukturalistak, talde linguistikoaren inguruan duten ikuspegi individualizatuaren eraginez, urrundu egin dira zoritxarrez funtsezko kontzeptu honetatik. Labur esanda, (gutxiengoan dagoen) taldea ez bada gaur sostengatzen, argi dago bihar ez dela egongo (gutxiengo hizkuntzaren) hiztunen multzo esanguratsurik.

Egungo ikusmoldeek 3. koadrantea (Hedatze Zibikoa) nabarmendu ohi dute besteen gainetik, eta, bereziki, hizkuntza gutxitu baten erabilera sinbolikoa edo haren sustapen zibikoa. Horrek eragotzi egiten du HizDG markoaren ikusmolde holistikoa aplikatzea. Era berean, hizkuntza gutxituen egungo sustapenak bazter uzten du maiz errealitate demolinguistikoaren eremu osoan zentratzeko premia, eta ez ditu kontuan hartzen HizDG markoko lau printzipioak: Norabidea, Prozesua, Parte-hartzea eta Lehia. Adibidez, gaur egun garrantzi handiegia eman ohi zaio hizkuntza gutxituak eguneroko errealitatetik isolatuta irakasteari, eta horrek komunitate-transmisioaren garrantzia alde batera uztea ekar dezake.

Egungo ikusmolde gehienek dituzten mugen aurkako erremedio gisa, gure HizDG markoak *statu quotik* irteten eta desberdintasun linguistikoaren sinbolismo xalotik harago joaten lagunduko die talde linguistikoek. HizDG ikusmoldeak errealitatean oinarritutako marko holistiko bat proposatzen du hizkuntza-sustapenerako eta hizkuntza-aniztasunaren babeserako.

Gutxiengoen dinamika sozialetako Garapen Koadranteetako Printzipio Orokorrak: Norabidea; Prozesua; Parte-hartzea eta Lehia

Lau Printzipio Orokor (PO) hauek (Norabidea, Prozesua, Parte-hartzea eta Lehia) berebiziko garrantzia dute lau Garapen Koadranteetan (GK). Idealki, lau GKek mugimendu progresibo bat eragiten dute etapa batetik hurrengora, eta GK bakoitzaren barruko dinamika, aldi berean, lau PO hauek baldintzatzen dute. BE iraunkorrerako, Hizkuntzaren Babes eta Sustapenerako (HIBASU) eta HPPrako hain funtsezkoa den osotasunaren kontzeptu orohartzaileak (Ó Curnáin & Ó Giollagáin, 2024, 412. or.) elkarreragin osagarri eta dinamiko batean sartzen ditu PO eta GK hauek guztiak. Lau POek etengabeko eragina dute HizDG markoko BE-dinamika egituratu eta elkarri lotuetan. GK hauek norbanakoentzako etapa sekuentzial gisa ikus daitezke, bai eta talde etnolinguistikoarentzako ekintza-, partaidetza- eta garapen-esfera gisa ere.

Norabidea

1. irudiak⁸ gutxiengoen dinamika sozialetako norabidearen kontzeptua erakusten du. Norabide hori bi ardatzen gainean mugitzen da. Ardatz bertikalak, lehenik, belaunaldien arteko GutxHaren transferentzia soziala adierazten du, eta horren barruan hizkuntzarekin lotutako kapital sozial eta kulturalaren transmisioa (Bourdieu, 2017, 183-184. or.). 1. irudiko Y ardatzeko funtsezko osagaia, beraz, gaitasun linguistikoen eta hizkuntzarekin lotutako kulturaren transferentzia da, aurreko belaunaldi(eta)tik belaunaldi berrira egiten dena. 1. irudiak hori irudikatzen du: ibilbide bertikal bat, GutxHaren lehen transferentziazatik abiatuz 1. eta 2. GK sozialen etapetatik igarotzen dena, eta 3. eta 4. GK instituzional/formalei ere badagokien transferentzia sozializaturaino iristen dena; izan ere, transferentzia sozializatua belaunaldien arteko transmisioaren lehen transferentziaren jarraipen bat da ardatz bertikalean. Garai kritikoko jabekuntza elebiduna etxetik edo lehen sozializaziotik kanpo gerta daiteke, adibidez GutxHko haur-eskoletan, non hizkuntza nagusiko haurrak GutxHaz jabetu baitaitezke.

8. HizDG markoaren autoreek beren esker ona adierazten diote Nóirín Ní Ghiollagáini HizDG markoaren inguruko diagrama kontzeptualak (1-4 irudiak) prestatzeko egindako diseinu-lanagatik.

1. irudiak belaunaldien arteko dinamika sozial iraunkorren lau Garapen Koadranteak irudikatzen ditu:

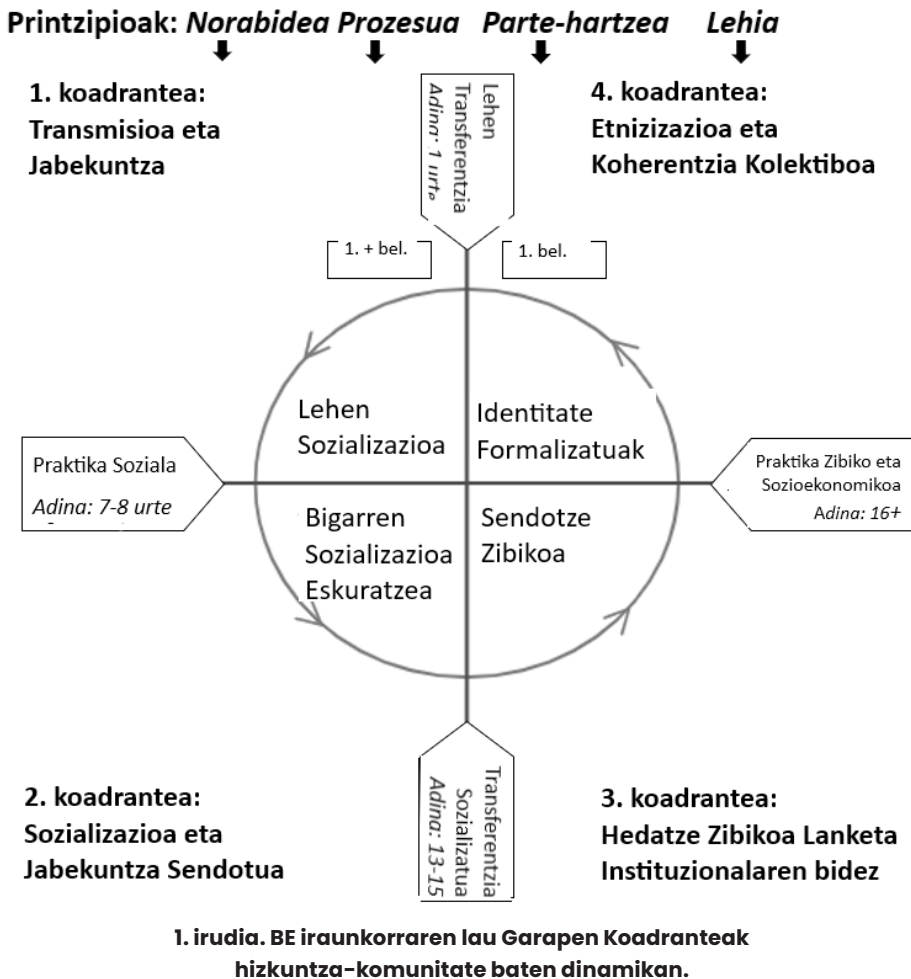
1. Garapen Koadrantea – Hizkuntzaren Transmisioa eta Jabekuntza

2. Garapen Koadrantea – Sozializazioa eta Hizkuntzaren Jabekuntza Sendotua

3. Garapen Koadrantea – Lanketa Zibiko, Sozioekonomiko eta Instituzionala

4. Garapen Koadrantea – Etnizizazio Koherentea.

1. irudiko dinamika zirkularreko norabide-geziek BE iraunkorrak lau GKetan zehar egiten duen ibilbidea irudikatzen dute. Dinamikaren norabidea ardatz horizontalean mugitzen ere ikus daiteke, hots, hizkuntza eta kultura gutxituaren praktika belaunaldi bateko edo belaunaldi arteko hainbat agertoki sozial eta geografikotan. Horren barruan legoke komunitateetan, eskoletan, erakunde zibikoetan eta sustapen-sektoreetan egiten den GutxHaren praktika. Hori irudikatzen du 1. irudiko ibilbide horizontalak: 1. eta 2. GKetan egiten den hizkuntzaren Praktika Sozialetik, 3. eta 4. GKetako prozesu instituzional/formalei dagokien Praktika Zibiko eta Sozioekonomikoraino. Ibilbide horrek norabide bakarrean jarduten du, mikro-testuinguru batetik makro-testuinguru batera; izan ere, Praktika Zibiko eta Sozioekonomikora eta identitatearen eraketa positibora iristeko, testuinguru sozial bernakularreko Praktika Sozial informalagotik igaro beharra dago. HizDG markoan irudikatutako GKen etapa gero eta zabalagoek praktika-komunitateen sareen hedatzea irudikatzen dute, mikro-mailatik gizartean hedakorrak diren makro-testuinguruetarainoko progresio dinamikoa barne hartuz.

Prozesua

Prozesuaren kontzeptua etapa sozial edo garapen-etapetan progresiboki mugitzeko dinamika sozialari dagokio. Mugimendu hori etapen barrukoa, etapetan zeharrekoa edo etapa batetik besterakoa izan daiteke. Gizarte-dinamikaren inguruan ardaztutako marko honetan, lau GKetari barrena egiten den progresioak gizarte-iraunkortasun optimoa lortzeko garabideekiko atxikimendu optimoa adierazten du. Norabidearen eta Prozesuaren Printzipioek dimentsio historiko bat dute, belaunaldien arteko kultura- eta hizkuntza-transferentzia zikloaren faktore garrantzitsuak direla eta, hau da, hiztun-talde batek denboran zehar metatzen duen ondare kulturala dela eta. Esandakoak esanda, prest gaude orain lau GKez hitz egiteko.

1. koadrantea: Transmisioa. Hizkuntza eta kultura gutxituaren garai kritikoko jabekuntzari dagokio. Jabekuntza hori familiako transmisioaren bidez egiten da, edota lehen arretako testuinguru batean, non lehen sozializazioaren hasierako prozesuak gertatzen baitira eta gaitasun soziokultural gorpuztuak garatzen hasten baitira (Clark, 2009; Montrul, 2008; Péterváry *et al.*, 2014; Benmanoun *et al.*, 2013).

2. koadrantea: Sozializazioa. Hizkuntza eta kultura gutxitua gazteen edo adiskide taldeen artean praktikatuz lortzen den heltze eta sendotze soziala, 1. GKko lehen transmisioari jarraitzen diona (cf. Hasan, 1988). Sendotze sozial hau gertatzeko, testuinguru komunal jakin batzuk behar dira, non gutxiengoak baduen gaitasuna alde aurretik lehen sozializazioa bizi izan duten gazteen dentsitate sozial nahikoa eratzeko. Prozesu honen bidez sozializatzen dira gazteak beren gutxiengoko adiskideekin etxeko/familiako testuingurutik harago. Ikuspuntu honetatik, gutxiengoetako bigarren sozializazio gisa deskriba liteke 2. GKa.

3. koadrantea: Hedatze Zibiko eta Sozioekonomikoa. Hedatze hau eskoletan, organizazio kolektiboetan, erakunde zibikoetan eta bestelako elkarte edo foro publikoetan egiten den GutxHaren praktikaren sendotze zibikotik egiten da. Esfera profesionala eta mugikortasun sozioekonomikoa biltzen dira 3. GKan. Bikotekidea hautatzen da eta familia eratzen da 3. GKan. Prozesu hauek, horrela, alde aurretik testuinguru sozial edo komunal intimo, informal eta ez-programatuetan (Calvet, 2006) bizi izandakoa formalki edo instituzionalki sendotzeko balio dute, eta helduen eta taldeen garapen-etapa aurreratuak ahalbidetzen dituzte (cf. Bernstein, 1971 (kode landuei dagokienez); Hulstijn, 2017 (hizkuntza-kognizio altuagoari dagokienez)).

3. eta 4. GKetako hizkuntza-politika formal eta informalak erabakigarriak izan daitezke GutxHPPen eraginkortasun/onargarritasun estrategikoan. GutxHen inguruko iritzien eraketa-prozesuak ongi sustraituta daude 4. GKko diskurtso publikoen doxan, eta diskurtso horiek zerikusi gutxi dute 3. GKko gizarte-zantzu frogatuen epistemean. Ondorioz, GutxHen inguruko iritzien eraketa-prozesuek etnizizazio koherentea / identitatearen eraketa sendoa (4. GKa) lortzeko aukeren aurka egingo dute ezinbestean, eta, beraz, kalte egingo diote BEa sustatzeko arrazoi kolektiboekiko atxikimendu esanguratsu eta komunitate-mailakoari (zeina 3. eta 4. GKetatik sortzen baita).

4. koadrantea: Etnizizazio Koherentea. Koadrante honetan, gutxiengo bateko kide desberdinek identitate iraunkorra, eraketa ideologikoa eta sendotze sozialerako praktikak elikatze eta haiei atxikitze behar duten gizarte-testuinguru zabalagoa sortzen da. Hizkuntza nagusiaren Etnizizazioarekiko lehia-testuinguruan, GutxH-belaunaldi bakoitzak hizkuntza barruko eta etnia

arteko diskurtso eta parte-hartzeen bidez negoziatzen eta formulatzen du bere identitatea. Negoziazio jarraitu horien xedea hauxe da: kontsentsu iraunkor bat lortzea hizkuntza nagusiaren etnizazio asimilatzailearen eta HIBASUa sostengatuz eta (ber)indartuz lortuko den GutxHaren Hedatze Zibikoaren artean. Badira prozesu indibidual eta kolektibo batzuk zeinetan alderdi etnolinguistikoak taldearen identitate kolektiboaren osagai nabarmen eta ezaguterraz gisa sendotuta edo formalizatuta dauden, eta GK honek prozesu horien alderdi batzuk biltzen ditu bere baitan, besteak beste identitatea nola hautematen den indibidualki eta nola esleitzen eta ezartzen den kolektiboki. Gutxiengo baten identitate-zentzuaren koherentzia kolektiboa demostratzeko, kontuan hartu behar da nolako desira eta gaitasuna duen gutxiengoak identitatea esleitzeko prozesuak praxiarekin bateratzeko, tartean daudelarik gutxiengoak kultura-talde lehiakideen aurrean duen gizarte-posizioa babesteko edo hobetzeko egiten dituen ahalegin praktikoak.

Hizkuntza-politikaren sorketa eta lanketa 4. GKari dagokio. Kasu batzuetan, trebetasun politikoaren faltak edo 3. GKko ekimen zibikoen administrazio edo inplementazio formalaren gizarte-eraginkortasun ahulak eragin kaltegarria izan dezake GutxHarentzako dinamika positibo gisa funtzionatzen duten 3. eta 4. GKetan. 3. eta 4. GKek berebiziko garrantzia dute GutxHa gizartean egonkortzeko; izan ere, GK hauek eskaintzen dute gutxiengo linguistiko kohesibo batek behar duen testuinguru kolektibo kritikoa bere egoera sostengatzeko eginmolde berritzaileak diseinatzeko eta inplementatzeko (cf. Fishman, 2001). Ó Curnáin & Ó Giollagáin (2024, 403. or.) lanean «anglobalizazioa» eta Munduko Hizkuntza Sistemak aztertzean argudiatu bezala, hizkuntza demografikoki handiak eta are mega-hizkuntzak (esaterako frantsesa, hindia, bengalera, ingelesak ez diren hizkuntza europarrak eta abar) agentibitate indibidual eta kolektiboko elkarreragin dinamiko honetan nahasita daude, hizkuntza-kultura gutxitu eta gutxitzaile gisa, bere alderdi negatiboetan eskubide soziolinguistiko globalen tragedia gisa deskriba litekeen egoeran⁹.

Parte-hartzea praxi moduan

Dinamiketan parte-hartzearen kontzeptua, funtsean, GKetan zehar garatzen den gutxiengoari dagozkion jardura sozial, sozioekonomiko, politiko eta kultural askotarikoetan diharduten jokalaria, parte-hartzaile, talde edo praktika-komunitate

9. BEaren inguruko markoek prozesu eleaniztun historikoak ere hartu behar dituzte aintzat: «Gainera, Afrikako hirien hazkundea landa-eremuetatik migrazioaren ondorio denez hein handi batean, argi dago hirietako eleaniztasuna behar bezala ulertzeko ezinbestekoa izango dela jendeak landa-eremuetatik hirietara aldatzean edo hirien eta landa-eremuen artean joan-etorrian ibiltzean berekin ekartzen dituen eleaniztasun motak hobeto ulertzea» (Di Carlo & Good, 2020, xxiii-iv).

ugariei dagokie. Jarduera horien artean dago gutxiengo linguistikoaren baldintza komunalak betetzera bideratutako sektore instituzionaletan (esaterako kirol-klubetan eta eskoletan) duten parte-hartzea.

Gutxiengoaren dinamika sozialen gizarte-dimentsioak biltzen dituzten jokalaria sozialen artean, honako hauek daude:

- Hizkuntza gutxitua lehen hizkuntza gisa darabilten hiztunak, parte-hartzaileak lehen Hizkuntza Kulturaren murgilarazten dituztenak.
- Hizkuntza gutxitua bigarren hizkuntza gisa darabilten hiztunak, parte-hartzaileak lehen Hizkuntza Kulturarekin erlasionatutako Kultura Tangentzial Gutxituan (ikusi beherago) murgilarazten dituztenak.
- Hizkuntza gutxitua bigarren hizkuntza gisa darabilten edo ikasten ari diren hiztunak, tartean Neokultura Gutxituaren (ikusi beherago) aldekoak edo parte-hartzaileak.
- Gutxiengoarentzako horniduren alde dauden gehiengo linguistikoko kideak.
- Gutxiengoarentzako horniduren kontra dauden gehiengo linguistikoko kideak.
- Lehen Hizkuntza Kulturako lider komunitarioak, eta batez ere GutxHaren geografia sozialean bizi direnak.
- GutxHaren sustapen zibikoan edo HPP-erakundeetan diharduten lider sektorialak.
- Lehen Hizkuntza Kulturarentzako eta GutxHko sektore zibikoentzako hornidura zibikoan positiboki nahiz negatiboki eragiten duten lider politiko, burokratiko eta instituzionalak.

Gure markoaren ondorioa da parte-hartzaile guztiek lau prozesuetako bakoitzak irauten duen bitartean egiten dituzten ekintza (eta ekintza-ez) indibidual eta kolektiboek HPP-emaitzak taxutzen dituztela eta hizkuntza gutxituaren BEan eragiten dutela.

Parte-hartzaileen arteko lehia

Laugarren Printzipio Orokorra, Parte-hartzaileen baitako eta arteko Lehiari buruzkoa, botere arauemaile eta politikoaren, geodemografiaren eta baliabide sozioekonomiko, zibiko eta kulturalen aurrean parte-hartzaile guztien artean sortzen den lehia-dinamika erabakigarriari dagokio. BEaren alorreko lehia-

dinamikaren funtsezko alderdi bat dimentsio konparatiboa da: hizkuntza nagusiko aurrerapenak gutxiengo linguistikoarenak baino askoz handiagoak izan daitezke, eta horrek pentsaraz dezake GutxHak ez duela behar besteko garapenik izan eta aukera murriztuak dituela. Lehia honek eragina du gizarte-indar positibo edo negatiboetan: sustapen-dinamika bat sor dezake, edo aitzitik dinamika kaltegarri bat, GutxHaren osotasun soziala eta tokiko gailentasuna eta BEa mantentzeko. BEaren HizDG teoriak begien bistako ondorioak izango ditu HPPan eta HIBASUan: GK erabakigarrietan egiten diren esku-hartzeak desberdinak izango dira aldagai esanguratsuek GK jakinetan eta HizDG dinamika orokorrean dituzten efektu neurgarrien arabera.

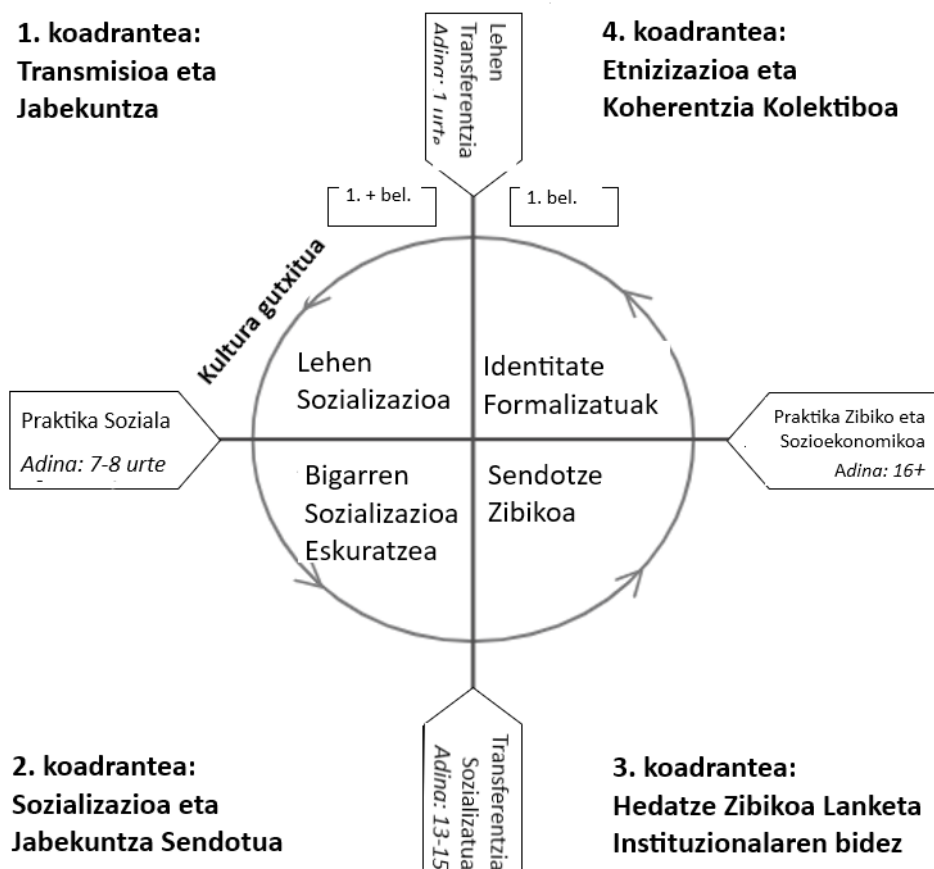
HizDG eredu ziklikoa mikro-mailatik makro-mailara doazen lau GK oinarritzoren hurrenkeran oinarritzen da, bere baitan bilduz norbanakoa edo adin-taldea heltzen eta sozialki garatzen doazen heinean haiengan gertatzen den garapen biologiko eta kronologikoa eta gizarte-sareen eta sare zibikoen izaera hedatzailea (ikus beherago Prozesuari buruzko eztabaida). Fishmanen GIDS diagnostiko-eskemako mailak erraz egokitu daitezke gure HizDG ziklora: GIDSeko 4-1 mailak gure 3. eta 4. GKei dagozkie, eta GIDSeko 5. eta 6. mailak, berriz, 1. eta 2. GKetako BE-jarduerari. GIDSeko 7. eta 8. mailetako alderdiak (EGIDSeko 7-10 maileri dagozkienak) 3. eta 4. GKetan gertatzen dira, non 1. eta 2. GKetako gizarte-alderdiak islatzen baitira. Beste sistema konplexu batzuk bezala, gure GKak ere zati txikiagotan banatu daitezke desberdintze kategoriko xeheagoak zehazteko.

Hizkuntza gutxituen bizindar etnolinguistikoak

Garapen Koadranteetan zehar egiten duen bilakaeraren dinamika soziala

2. irudiak GutxHen BEak GK batetik bestera egiten duen bilakaera zirkularra irudikatzen du. Txikitzen doan emariak gutxiengo etnolinguistiko mehatxatua adierazten du: emariaren txikitzeak dinamika sozialean nabaritzen den gainbehera demolinguistikoa adierazten du, gutxiengo batek hizkuntza-aldaketaren mehatxua bizi duenean bezala. GutxHaren emariaren txikitze konparatiboak komunitatearen desadostasunak ere irudikatzen ditu, eta haren eragozpenak bere talde-bizindarrari belaunaldiz belaunaldi eusteko eta bere estatus demolinguistikoa mantentzeko. GutxHa lehen hizkuntza gisa (H1) darabilen komunitate bernakularrak lehiakide d(it)uen talde etnolinguistiko indartsuago(ar) en presio asimilatzaileak pairatu dituen ez edo pairatzen ari denez, txikitzen doan emariak GutxHaren transmisioaren jarraitutasunik eza deskribatzen du: nola GutxHan mintzatzeko gaitasuna eta kapital soziala dituen belaunaldi bat

ez den gauza hizkuntza hori hurrengo belaunaldiari transmititzeko, zeina talde etnolinguistiko lehiakidearen hizkuntzan haziko baita. 1. irudia aztertzean azaldu bezala, GutxHaren EBA lau PO nagusien arabera da: norbanakoek, adin-taldeek eta gizataldeek lau GKetan zehar egiten duten bilakaerari dagozkion Norabidearen, Prozesuaren, Parte-hartzearen eta Lehiaren arabera. BEaren Norabidearen printzipioak belaunaldi arteko ziklo bat adierazten du, zeina uraren zikloarekin alderatu baitaiteke, non euria erreka bihurtzen den, erreka ibai, ibaia lurrin eta lurrina berriro euri.

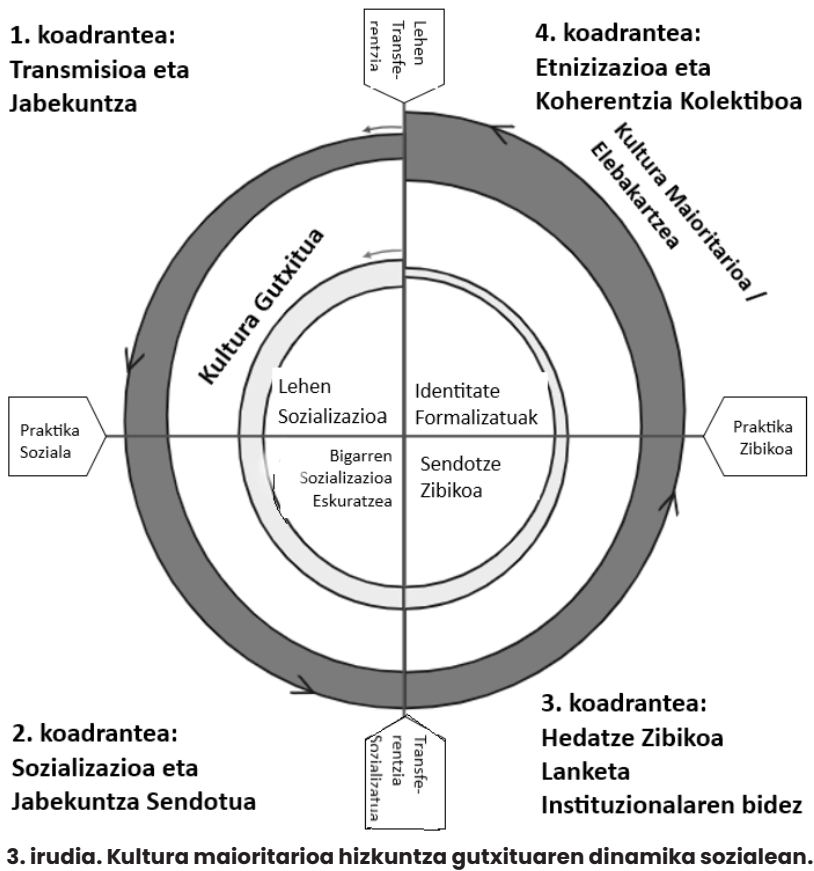
2. irudia. Lau Garapen Koadranteak hizkuntza gutxituak gainbeheran doazen dinamika sozialetan.

Gutxiengoaren hedadura demografiko absolutua txikitzen ari bada, eta hizkuntza gutxituaren hiztunen dentsitate sozial geografikoak galera esanguratsuak jasaten ari badira, argi dago gero eta norbanako gutxiago arituko direla lau GKetan parte hartzen. Transferentzia sozializatuaren onurak eta

sendotze zibiko eta adiskideen artekoa jasotzen dituzten parte-hartzaileen kopuruaren beherakadak gero eta aukera gutxiago uzten ditu etapa batetik hurrengorako bilakaera kolektibo eta sozioekonomikoa arrakastatsua izan dadin, eta behar adinako kopuruetan eta talde-dentsitateetan gerta dadin prozesu hauek gutxiengoko gazteriaren talde barruko eta talde arteko harremanen ezaugarri nabarmenenetakoak bihurtzeko. 2. irudiak, beraz, hizkuntza nagusi bateranzko aldaketa egiteko gizarte-presioa jasaten duen eta gehiengoaren funtzio normatiboekiko asimilazioaren aurka borrokatzen den gutxiengo linguistiko baten dinamika soziala deskribatzen du.

Dinamika sozialak: hizkuntza maioritarioaren hiztunak gutxiengoaren testuinguruan

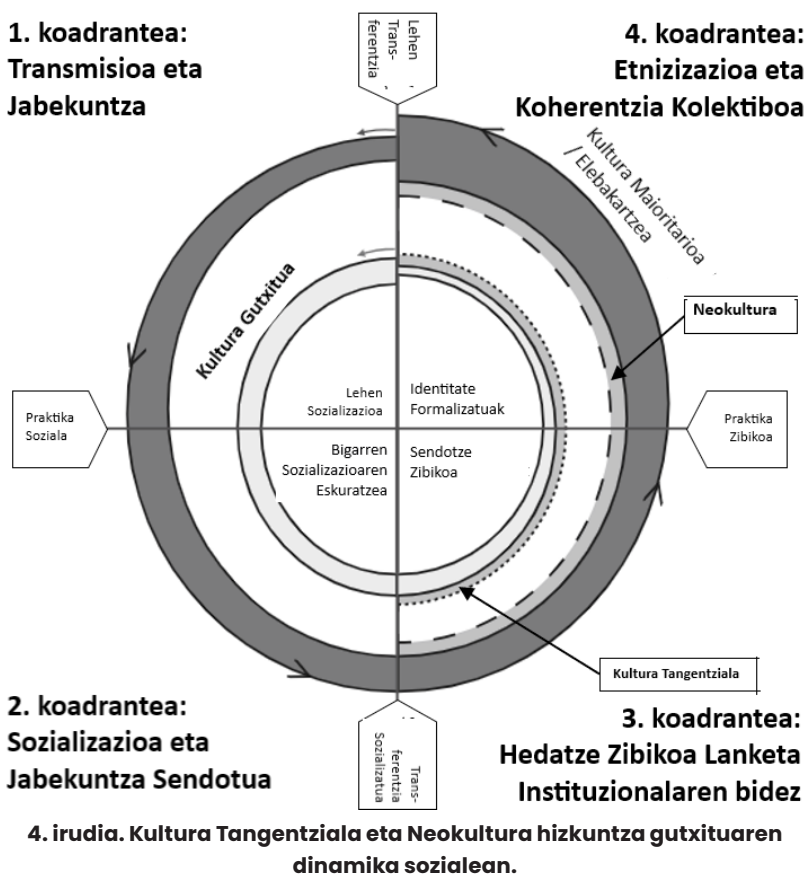
3. irudiak HizDG egituraren deskribapenean sakontzen du, eta hizkuntza maioritarioko parte-hartzaileek hizkuntza gutxituaren dinamika sozialean duten eragina irudikatzen du. Irudiak gris ilunago batez margoturiko emari gorakor bat ere erakusten du, norabidea irudikatzen duten gezi eta guzti: adierazten du hizkuntza maioritarioaren hiztunak dinamika positibo baten arabera mugitzen direla GKetan hizkuntza eta kultura maioritarioaren testuinguruan. Emari nagusi horren dimentsio gero eta handiagoak adierazten du hizkuntza maioritarioaren hiztunak gero eta gehiago direla GKetan zehar aurrera egin ahala, eta, ondorioz, fenomeno horren efektu (gutxiengoaren ikuspuntutik) kaltegarri edo ordezkapenezkoa ere erakusten du, gutxiengoaren geografia sozialean eta testuinguru zibiko eta instituzionalean hizkuntza maioritaria (nagusiki) erabiltzearen ondorioz sortua. Kanpoko zirkuluak, kultura maioritarioaren emariarenak, hizkuntza gutxituaren emaria inguratzen du, adierazteko hizkuntza-aldaketa pairatzen ari diren kultura minorizatuak kultura maioritarioak ezarritako muga barruan funtzionatu behar dutela, gehiengo kulturalaren botere-egiturekiko, menderatze zibikoarekiko eta eragin normatibizatzailearekiko menderakuntza-harreman batean.

Dinamika sozialak: Kultura Tangentzialeko eta Neokultu- rako Parte-hartzaileak gutxiengoaren testuinguruan

4. irudian, bi zerrenda erdizirkular gehitu zaizkio GutxHaren dinamika sozialari: batek GutxHaren gizarteko Kultura Tangentziala irudikatzen du, eta besteak gutxiengoaren Neokultura. Ertz puntudun batez apainduriko zerrenda erdizirkularrak, kultura gutxituen kanpoaldean dagoenak, GutxHaren dinamika sozialeko Kultura Tangentziala adierazten du. Zirkulu erdi tangentzial horrek GutxHaren H1-hiztunak ez diren baina GutxHa hitz egiten duten hiztun batzuek dinamika sozial minoritarioan betetzen duten rola irudikatzen du. Kultura Tangentzialeko parte-hartzaileak izateak esan nahi du hiztun horrek GutxHa eskuratu duela GutxHaren H1-komunitatearen geografia sozialean murgilduz eta hizkuntza gutxituko adiskide taldeen sozializazioaren alderdi komunal batzuetan parte hartuz. Parte-hartzaile Tangentzialak (PT) H1-komunitatearekiko harreman

tangentzial batean daudela esaten da, H1-hizkuntza eta -kultura bertatik bertara bizi izan dituztelako beren ingurune sozialean, GutxHaren ezagutza eskolaren bidez eskuratutako gaitasun batzuetara mugatu gabe. Ez dutenez GutxHaren lehen sozializazioa bizi izan (1. GKan), eta bigarren sozializazioaren Prozesuaren esperientzia partziala baino ez dutenez (2. GKan), 2. eta 3. GKen elkargunera iristean sartzen dira gutxiengoaren dinamika sozialean. PTek, beraz, bigarren sozializazioaren zati batean parte hartu dute, eta badute aski gaitasun linguistiko GutxHaren Sendotze Zibikoaz baliatzeko eta harentzat baliagarri izateko, horregatik dago zirkuluerdi tangentziala 3. eta 4. GKetan, eta horregatik datxekio kultura gutxituaren emariari. PT baten adibidea litzateke hizkuntza maioritario lehiakideko H1-hiztun bat, aukera izan duena dentsitate altuko H1-gutxiengoaren hartu-eman sozialetan aktiboki parte hartzeko eta elkarrekintza sozialei esker GutxHko hainbat gaitasun eskuratzeko. PTak eta hizkuntza gutxitua H2 moduan ikasten ari diren hiztunak ez dira berdinak; izan ere, H2-hiztunek eskola bidezko input pedagogikoen beharra izaten dute normalean.

Dinamika sozialak: Neokulturako Parte-hartzaileak gutxiengoaren testuinguruan

4. irudian ere, beste zirkuluerdi bat gehitu zaio dinamika sozialari: kultura maioritarioari datzekion eta marra etenez apaindutako zirkuluerdiak GutxHaren Neokulturari dagozkion Parte-hartzaileak irudikatzen ditu. Zirkuluerdi horrek, beraz, H2k gutxiengoaren gizarte-egoeran duen dimentsioa irudikatzen du, eta H2-ikasleen eta hiztunen elkarrekintzek gutxiengoaren dinamikan dituzten ondorioak. Neokulturako Parte-hartzaileek (NeoP) badituzte beren berezitasunak bai H1-hiztunekin eta bai Kultura Tangentzialeko Parte-hartzaileekin alderatuta, ez baitute bizi izan H1-hiztunek esperimentatzen duten 1. GKko lehen sozializazioa, ez 2. GKko bigarren sozializazioa, ezta PTen gizarte-esperientzia partziala ere (GutxHa adiskide talde baten barruan praktikatzeari esker lortua). Oro har, NeoPek hizkuntza gutxituko identitate bat bereganatzen edo aldarrikatzen dute, GutxHko eskolatzeko jartzen diren bitarteko curricular eta pedagogikoez baliatu direlako, bai hizkuntza maioritarioaren eskola-sisteman GutxHko klaseak hartuz, bai GutxHko murgiltze-programetan matrikulatuz. NeoPek dinamikan eragin onuragarria dutela esaten da haien kezkak bat datozenean H1-gutxiengoaren eta PTen kezekin. Hori gertatzen da askotan NeoPen interesak zabalagoak direnean; alegia, ez direnean mugatzen hizkuntza gutxitua eskolako ikasgai soil gisa ikastera.

Gutxiengoaren dinamika sozial eta kulturalako parte-hartzaileak gehiengoaren testuinguru sozial eta kulturean (ber)asimilatzea

BEaren inguruko HizDG markoak kultura maioritorioranzko bultzada asimilatzailea ere aztertzen eta deskribatzen du, GutxHko parte-hartzaile ugariekin lotuta. Presio asimilatzaile askotariko hauek HizDGri buruzko jatorrizko artikuluko 7. irudiaren azalpenean eztabaidatu ziren (cf. Ó Giollagáin *et al.*, 2025, 49-51. or.), non azaltzen baitzen nolako indar asimilatzailea sufritzen duten Gutxiengoak, Kultura Tangentzialak eta Neokulturak Kultura Maioritarioarekin eta haren dinamika sozialekin bat egin dezaten. Jatorrizko HizDG artikuluko 7. irudiak, funtsean, gizarte maioritarioek gutxiengoetako hiztunak asimilatzeke edonon egiten duten presioa adierazten du. Fenomeno hau bereziki nabarmena da hizkuntza-aldaketaren dinamika sozial kaltegarria pairatzen ari diren gutxiengo linguistiko mehatxatuen kasuan.

Presio asimilatzaile hauen arrazoiaren artean daude hiztun maioritarioek hiztun minoritarioen dinamika positiboetan eragiten duten haustura, eta hiztun

minoritarioek GKetan zehar egiten duten mugimendu progresiboan hiztun maioritarioek eragiten duten etena. Adibidez, hizkuntza maioritarioaren hiztun elebazarrek hiztun minoritarioen eskolatzean parte hartzen badute, ondorioa honako hau izango da ia beti: hizkuntza maioritaria izango da lehen hezkuntzako ikasleen *lingua franca*, eta horrek eragotzi egingo du hiztun minoritario gazteen bilakabide etenik gabea 2. GKko adiskide taldeen arteko sendotze sozialeko prozesuetan barna. Hiztun minoritario gazteen kasuan, haien hizkuntza etxeko erabilerara mugatuko da, eta funtzio sozial zabalagoak murriztuta edukiko ditu. GutxHaren funtzio soziala familia-unitate gero eta isolatuagoetara eta testuinguru formaletara murrizten joatea oso prozesu ohikoa da hizkuntza-aldaketa gertatzen den testuinguruetan. Halere, hizkuntza-aldaketa azken fasean baldin badago, parte-hartzaileen dinamika sozialak desberdintzea alferrikakoa da; izan ere, kultura maioritario menderatzailearen baitarako asimilazioa bihurtzen da gizarte-aukera bideragarri bakarra.

Eztabaida

Markoak eta ereduak beren ekarpen heuristikoaren arabera neurtzen dira: irudikatu nahi dituzten egoera eta aldagai esanguratsu gehienak (edo guztiak) biltzen al dituzte? Kasu horretan, hemen eztabaidatutako dinamika sozialaren teoriak deskribatzen, azaltzen eta auresaten al ditu gutxiengo baten BEaren etorkizuneko aukerak sustatzeko gizarte-fenomenoak? Hala bada, beharbada helburu praktiko (normatibo) bat ere eskain dezakete talde etnolinguistiko baten gizarte-iraunkortasuna areagotzeko politika eta programa eraginkorrak iradokiz. Gure ekarpena akademikoa da: espero dugu gure HizDG markoak lagunduko duela aurreko beste marko batzuk hobetzen, bereziki hauek: Fishman, 1991, 2001; Landry *et al.*, 2022; Bourhis & Landry, 2008; eta Lewis & Simons, 2016. Gure markoa BEari buruzko bibliografiaren inguruan (eta beste marko batzuen inguruan) egiten dugun kritikan oinarritzen da, bai eta landa-laneko esperientzian eta GutxHen testuinguruetan egindako GutxHPPen analisisian ere (cf. Ó Giollagáin *et al.*, 2007a,b; Ó Giollagáin & Charlton, 2015; Ó Giollagáin *et al.*, 2020; Bourgeois, 2024a, 2024b). HizDG teoria estrukturalak ekarritako hobekuntza hauxe da: norbanakoak funtsezko garapen-etapa (GK) batzuetan barrena egiten duen bilakabidea azaltzen duela eta aldi berean paraleloki gertatzen diren garapen-prozesu sozial indartzaileak ere adierazten dituela (ikusi 1. irudia), eta horrek soziolinguistikoki esanguratsuak diren Printzipio Orokor (PO) batzuk agerrarazten ditu, besteak beste hizkuntza gutxituaren eta hizkuntza maioritarioaren hiztun eta taldeen artean egiten den baliabide-banaketa konparatiboa. HizDG markoa, beraz, norbanakoak gizartean duen interakzioan eta gizarteak norbanakoarengan duen eraginean zentratzen da.

Gure HizDG markoa frogetan oinarritua eta unibertsalizatzailea da (testuinguru moderno eta modernizatzaileentzat), eta metodo egituratu baliagarri bat eskaintzen du BEa hobetzeko politikak eraikitze eta gutxiengoaren egoerak gaur egun pairatzen dituzten eraginak ebaluatze. Implizituki, marko honek iradokitzen du GutxHPP eraginkor batek 1-4 GKen eta lau POen integrazio holistikoa gisa funtzionatuko duela, norbanakoak eta talde etnolinguistikoak aintzat hartuko dituen osotasun bat helburutzat hartuz, eta 1. eta 2. GKen sortze-garrantzia azpimarratuz. 3. eta 4. GKak 1. eta 2. GKetako sozializazio-prozesu formatiboen gainean eraikitzen dira. Hori dela eta, 3. eta 4. GKak lehenestea, 1. eta 2. GKen kaltetan, ez da oso bide eraginkorra ahalik eta gizarte-eremutik onuragarrienak ekoizteko edo HPPetatik eremutik ahalik eta errentagarrienak lortzeko (cf. Grin, 2003, 2024).

BEa aztertzearen dinamika sozial berri honen beharra arrazoi honengatik sortu zen: gero eta agerikoagoa zelako «errealitate-arrakala» bat zegoela GutxHak sustatzeko xede formalen eta hiztun-komunitate errealean egiten ziren GutxHPP aniztasunaren eragin faltaren artean (cf. Ó Giollagáin *et al.*, 2020, 2007a, 2007b; Ó Giollagáin & Caimbeul, 2021; Lenoach *et al.*, 2012; Ó Giollagáin & Ó Curnáin, 2016; Brookes & Roberts, 2013; Ó Riagáin, 2008; Iurrebaso, 2023¹⁰; Bourgeois, 2024b). Era berean, xede hauekin proposatzen dugu BEari buruzko marko berri hau: a) hiztun minoritarioen errealitatearen diagnostiko sozialki doituagoak bultzatzea; eta b) testuinguru analitiko bat eskaintzea GutxHPPak birformulatzeko, gai izan daitezkeen GutxHek gaur egungo gizartean bizi duten arrisku-egoeraren ondoriozko arazoei aurre egiteko (cf. Bradley & Bradley, 2019, 1-5. or.). Hizkuntza-sustapen indibidualizatua (edo sarri atomizatua) egitea, GutxH-komunitatearen babesaren kostura, arriskutsua izan daiteke, alde batera utz dezakeelako gutxiengo linguistikoak entitate etnolinguistiko galkorrak direlako errealitate agerikoa. Baldin eta talde etnolinguistiko batek ez badauka edo ez badu sortzen aski trebetasun sozial (pertsona arteko), gizarteko, kultural, instituzional eta politiko, ezta horiekin lotuta dauden eta jokabide indibidual eta kolektiboak egituratzen eta orientatzen dituzten aski gaitasun kolektibo ere belaunaldiz belaunaldi gizarte-dentsitate gutxieneko batean irauteko eta indarberritzeko (cf. Ó Curnáin & Ó Giollagáin, 2024; Bastardas-Boada, 2013, 161. or.), ezinbestean murriztuko dira gutxiengo linguistikoek beren burua talde etnolinguistiko desberdin gisa iraunarazteko dituzten aukerak.

10. Ikusi, halaber, Hizkuntza Berdintasunerako Europako Sareak nola babestu zuen Euskaalgintzaren Kontseiluak euskal hiztunen komunitatea «larrialdi linguistikoan» zegoela adieraziz egindako ebazpena: <https://elen.ngo/2024/11/12/elen-backs-kontseilua-resolution-that-basque-is-in-a-linguistic-emergency/>

Hizkuntzak sozialki galkorrak direnez, funtsezkoa da ulertzea zein dinamika sozialen bidez defendatzen edo mantentzen duten hiztunek BEa iraunkortasun kolektiborako garrantzitsuenak diren gizarte-esferetan. Norbanakoak hizkuntza gutxituko aukerez edo praktika sinbolikoez balia daitezen erakundeetako diru publikoa eta giza baliabideak xahutzea zentzuzkoa izan dadin estrategikoki eta finantzarioki, ezinbestekoa da aldi berean garatzea gutxiengo bernakular bat sufritzen ari den beherakada demolinguistikoa leuntzeko xedez antolaturiko politika- eta sostengu-marko bat. GutxHen gizarte-erronka hau ofizialki onartzea lehen urrats garrantzitsua litzateke GutxH-hiztunek beren komunitatearen desagertzearen inguruan dituzten kezka kolektiboak baretzeko (cf. Ó Giollagáin *et al.*, 2020, 5. kapitulua).

Orain arte garatu diren BE markoak mugatuak direla iruditzen zaigu, ez dietelako behar adinako garrantzia ematen honako alderdi hauei: a) GutxHen praktikak gobernatzen eta sostengatzen dituzten gizarte-prozesu ugarietan (1. GKko lehen sozializazioan, 2. GKko bigarren sozializazioan, 3. GKko indartze zibikoan eta 4. GKko gutxiengo kulturalarekiko atxikimendu eta afiliazio psikosozialen prozesuetan) garatzen diren elkarreraginezko eta etapa arteko dinamika sozialak; b) prozesu horietako parte-hartze emankorraren etapa arteko interdependentzia GutxHaren dinamika sozial orokorrean GK batetik bestera modu positiboan aurrera egiteko; eta c) konplexutasun orokorren analisi zientifiko holistikoak. Beharrezkoa da dinamika sozial hauek barne hartuko dituen eta bilakabide dinamikoa erraztuko duen eredu berri bat. Hizkuntza gutxituen planifikazio-zikloa (Gazzola *et al.*, 2024: 4-5 lanean eztabaidatzen dena), esaterako, gure eredu sistemikoko 3. GKko prozesu eta ekimenen barruan sartuko litzateke nagusiki. Hala ere, 4. GKko kezkei erantzuteko sortutako eruedetatik eratorritako hizkuntza-politika ez guztiz egokiek, askotan, axolagabekeria edo alferkeria eragin dezakete 3. GKko kezkei erantzuteko egindako eta hasieran positibotzat jotako GutxHPP-gomendioetan. 4. GKranzko bilakabidea eragozten duten 3. GKko oztopo horien ondorioz, 4. GKko hizkuntza-politiketako dinamika sozial kronikoek baliogabetu egin ditzakete 3. GKko asmo zibikoak eta ahalegin instituzionalak, bereziki gutxiengo linguistikoaaren gizarte-hondoratzea agerikoa denean. (Ikusi Fishman (1991, 143. or.) HPParen «irlandizazio»-arazoaz: gure terminologia erabiliz, esan liteke 3. GKa lehenesteak, diskurtso post estrukturalisten eraginez, konpromiso instituzional sinbolikoa eskaintzen diela gutxiengo linguistikoei, baina ez diola behar besteko indarrez aurre egiten haien asimilazio (post) modernoari, hots, hizkuntza nagusiaren gizarte-normatibitateak gutxiengo horiek bereganatzeko duen joerari, zeina gure 1-4. GKetan deskribatzen baita). Labur esanda: 3. GKko kezka zibikoak 1-4. GKen osotasunaren kostura lehenestea ez da eraginkorra GutxHPP gisa.

HizDG markoak erreflexibitate (post)modernoko prozesuak deskribatzen ditu; izan ere, kontuan hartzen ditu GutxHen egungo kondizioak, zeinek ezegonkortasuna bultzatzen baitute eta aldi berean gutxiengo eta gehiengo linguistikoen hiztun eta taldeen arteko elkarreragin soziokultural, ekonomiko, politiko, demolinguistiko eta identitarioei erantzuteko tresna analitikoak eta esku-hartze praktikoak determinatzen baitituzte. Aitortu beharra dago, halere, GutxHPP formala eginezina edo gauzaezina dela talde etnolinguistiko gehienentzat, HizDG osasuntsuagoa duen «GehiHPP nagusi bakar baten mende daudelako» (Ó Curnáin & Ó Giollagáin, 2024, 405. or.). Arazo modernoak konpontzeko, tresna modernoak erabili behar dira. 1. iruditik 4.erako bilakabidea modernitateko konplexifikazio soziolinguistikoko prozesuen isla da, non bereziki 3. eta 4. GKen intentsitatea handitzen baita eta, ondorioz, baita haien gizarte-garrantzia ere. Marko orokorrak, bestalde, tresna analitiko bat ere eskaintzen du arazo hauen inguruko eztabaida eta ikusmolde akademiko, politiko eta zibikoak argitzeko, bereziki GutxHen ezegonkortasunari buruzkoak.

HPPek estrategikoki aztertu eta aintzat hartu beharko lukete gizarteko dinamika minoritarioen hedadura guztia, arreta guztia 3. GKan jartzeko joera pragmatikoaz harago. HPP postestrukturalista, ordea, uzkur agertu izan da halako eginbideen aurrean. Errezelo horiek azaltzen dute zergatik hautematen duten H1-gutxiengo linguistikoek halako alferkeria eta autoritate falta GutxHaren sustapen formalean. HPP postestrukturalista hori are arazotsuagoa gertatzen da testuinguru neoliberaletan (cf. Ó Giollagáin *et al.*, 2020; Ó Giollagáin & Ó Curnáin, 2024; MacLean, 2022; eta Ó Giollagáin & Caimbeul, 2021, 190-191. or. GutxHen «klase erreferenteen» inguruan). HPP Sinbolikoa ez da epe luzera onuragarria gertatzen talde etnolinguistiko mehatxatuentzat, ez baitu behar besteko arreta jartzen gutxiengoen gizarte-iraunkortasunerako estrategikoak diren lau baldintza nagusietan:

- Desabantailan dagoen gutxiengo linguistikoaren gizarte-baldintzak betetzeko beharrezkoa(k) d(ir)en egitura soziopolitiko kolektiboa(k).
- Gutxiengoko kideen artean agentibitate sozial indibidual eta kolektiboa hedatzeko antolaketa-mekanismoak.
- GutxH-hiztunen gaitasun sozioekonomikoa sostengatzeko ekimen koope-ratiboak diseinatzeko eta ezartzeko gaitasun eta baliabide estrategikoak.
- Talde-lidergo zuhur bat gai izango dena gutxiengoko kideen artean leialtasuna sustatzeko GutxH-kolektibo etnolinguistikoa iraunarazteko.

Gehiengo linguistikoek beren abantailarako naturalizatzen eta optimizatzen dituztenez gaitasun politiko, sozioekonomiko eta gizarteko hauek HizDG optimoetan, lau baldintza horiek betetzeko indar edo gaitasun ahula duten gutxiengo linguistikoak ez dira bizirik irtengo (post)modernitateko eraldaketetatik.

Ondorioa

HizDG markoak ikusmolde sozial dinamiko analitiko bat proposatzen du BEa bermatzen duten GKak aztertzeke. Gure markoak gutxiengo linguistiko baten bideragarritasuna edo zaurgarritasuna determinatzen duten funtsezko prozesu sozial eta formal osagarrien multzo gisa irudikatzen du talde linguistiko baten iraunkortasuna: dinamika sozial/formal positiboek mesede egiten diote taldearen bideragarritasunari, eta prozesu dinamiko negatibo edo murriztaileek, berriz, gutxiengo linguistikoaren gizarte-gainbehera eta desagertzea eragiten dituzte. BEa, HizDG markoaren arabera, gutxiengo linguistiko batek lehen eta bigarren sozializazio-prozesu sozial funtsezkoak (gutxiengoaren hizkuntza eta kapital kulturalaren transferentzia sozializatua bermatzen dutenak) sortzeko eta bultzatzeko duen gaitasunaren gizarte-ezaugarri emergente bat da. HizDG markoaren araberrako BEak GutxHen eta haien kulturen Sendotze Zibikoa ere aztertzen du, bai eta identitate kolektibo koherente baten parte izatearen sentsazio esanguratsua sortzen duten afiliazio-prozesuak ere. BEa, beraz, talde batek bere gizarte-jarraitutasunaren oinarri diren eta elkarri lotuta dauden prozesu sozial, instituzional, zibiko eta afiliatibo funtsezkoak sortzeko eta sostengatzeko duen antolaketa-erraztasunaren gizarte-emaizta gisa gauzatzen da. Norbanakoarengana bideratutako eta sektore jakinei lotutako esku-hartzeek ez dute lortuko GutxH baten BEa bermatzea, eta gauza bera gertatuko da iraunkortasuna mantentzera bideratutako xede holistiko, komunal eta epe luzekoak (hainbat belaunalditakoak) ezartzen ez dituzten beste HPP batzuekin.

Gure HizDG BE markoak iradokitzen du gaur egungo HPPEk GutxHak babesteko hartzen dituzten neurrien alderdi asko sakonki berrikusi behar direla GutxHIBASUa¹¹ GutxHen gizarte-iraunkortasun egingarri baten hasierako diseinu honetan azaldutako garapen-dinamika sozial eta formaletara egokitzeke.

HizDG markoa aplikatzeak esan nahi du:

- a) Egungo GutxHPPetako arretagune-mailak aztertzea HizDG markoari begira.
- b) GKetako dinamika sozialetara eta BE-emaizta optimoagoetara hobeto egokitzen diren GutxHPPak diseinatzea.

11. Gutxiengo Hizkuntzen Babes eta Sustapena.

- c) Ebaluazio kuantitatibo eta kualitatiboak egitea galdeketa demolinguistiko eta soziolinguistiko bidez, aztertzeko zenbaterainokoa den HizDG markoko lau GKetako dinamika sozialekiko eta haien BE-emaitzekiko gaur egungo benetako konpromisoa (eta ez soilik edo nagusiki sinbolikoa)
- d) BEaren inguruko ikerketetan oinarritzen diren eta dagoeneko martxan dauden GutxHPPak doitzea eta egokitzea.

Zalantzarik gabe, orain arte egindako ikerketek (adibidez Ó Giollagáin *et al.*, 2020; cf. Mac Giolla Chríost, 2022) erakutsia dute jada beharrezkoa dela GutxHPPek arreta handiagoa eta esanguratsuagoa jartzea ideologikoki koherenteak diren irtenbide holistiko eta mailakatueta. HizDG markoak gizartean oinarritutako alternatiba emankor bat eskaintzen du HPP sinbolikoaren geldotasun soziopolitikoari aurre egiteko. GutxHetako adin-talde eta norbanakoen lehen eta bigarren sozializazioa GutxHen sustapen eta babes formalera integratzeko egiten diren ahaleginek berebiziko garrantzia dute gutxiengo linguistikoaren gizarte-etorkizunarentzako berme sinesgarriak izateko. HPP sinbolikoak ez dienez modu egokian aurre egiten gutxiengoaren iraunkortasun etnolinguistikoak pairatzen dituen gizarte-mehatxuei, argi dago GutxH-hiztunek eta haien komunitateek eredu emankorrago bat behar dutela erronkei aurre egiteko eta gizarte pluralen barruan beren iraunkortasuna bermatzeko modu egingarriak diseinatzeko.

Erreferentziak

- Bastardas-Boada, A. (2013). General Linguistics and Communication Sciences: Socio-complexity as an Integrative Perspective. In À. Massip-Bonet & A. Bastardas-Boada (argtz.), *Complexity Perspectives on Language, Communication and Society* (151-173. or.). Springer.
- Benmamoun, E., Montrul, S., & Polinsky, M. (2013). Heritage Languages and their Speakers: Opportunities and challenges for linguistics. *Theoretical Linguistics*, 39(3-4), 129-181.
- Bernstein, B. (1971). *Class, Codes and Control: Theoretical studies towards a sociology of language*. Routledge and Kegan Paul.
- Blommaert, J. (2010). *The Sociolinguistics of Globalization*. Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (2017 [1977]). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge University Press.
- Bourgeois, D. (2024a). *Bilan de la Pleine Gestion Scolaire en Acadie de l'Île-du-Prince-Édouard*. Institut Canadien de Recherche sur les Minorités Linguistiques.

- Bourgeois, D. (2024b). *Priorisation et Autonomisation en Éducation*. Mémoire présenté au Comité de la Chambre des Communes sur les langues officielles. Institut Beaubassin.
- Bourhis, R.Y., & Landry, R. (2008). Group Vitality, Cultural Autonomy and the Wellness of Language Minorities. In R.Y. Bourhis (argtz.), *The Vitality of the English-speaking Communities of Quebec: From community decline to revival* (185-12. or.). CEETUM, Université de Montréal.
- Bradley, D., & Bradley, M. (2019). *Language Endangerment*. Cambridge University Press.
- Brooks, S., & Roberts, R.G. (argtz.) (2013). *Pa Beth Yr Aethoch Allan i'w Achub? Gwasg Carreg Gwalch*.
- Calvet, L.-J. (2006). *Towards an Ecology of World Languages*. Polity.
- Camshron, G. (2021). Resisting Dismissal in the Gàidhealtachd. *Scottish Affairs*, 30(2), 240-250.
- Clark, E. (2009). *First Language Acquisition*. Cambridge University Press.
- Council of Europe (Comex-UK) (2024). Sixth periodical report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with Article 15 of the Charter on European Regional and Minority Languages (2024-06-19an onartua). https://rm.coe.int/ukpr6-en/1680ac30bb_eta <https://rm.coe.int/united-kingdomecml6-en/1680b1a73f> (2025-10-07an kontsultatua).
- Crystal, D. (2000). *Language Death*. Cambridge University Press.
- Di Carlo, P., & Good, J. (2020). *African Multilingualisms: Rural Linguistic and Cultural Diversity*. Lexington Books.
- Fishman, J.A. (1964). Language maintenance and language shift as a field of inquiry: A definition of the field and suggestions for its further development. *Linguistics* 1964, 2(9), 32-70. DOI 10.1515/ling.1964.2.9.32
- Fishman, J.A. (1989). *Language and Ethnicity in Minority Sociolinguistic Perspective*. Multilingual Matters.
- Fishman, J.A. (1991). *Reversing Language Shift*. Multilingual Matters.
- Fishman, J.A. (2001). Reversing language shift. In R. Mesthrie (argtz.), *Concise Encyclopedia of Sociolinguistics* (673-679. or.). Pergamon.
- García, O., & Wei. L. (2014). *Translanguaging: Language, Bilingualism and Education*. Palgrave.
- Gazzola, M., Grin, F., Cardinal, L., & Heugh, K. (2024). Language policy and planning: From theory to practice. In M. Gazzola et al. (argtz.), *The Routledge Handbook of Language Policy and Planning* (1-31. or.). Routledge.
- Gorter, D. (argtz.) (2006). *Linguistic landscape: A new approach to multilingualism*. Multilingual Matters.

- Government of Ireland (2010). *The 20-Year Strategy for the Irish Language*. <https://www.gov.ie/en/department-of-rural-and-community-development-and-the-gaeltacht/policy-information/20-year-strategy-for-the-irish-language/> (2025-10-07an kontsultatua).
- Government of Ireland (2012). *Gaeltacht Act 2012*. <https://www.gov.ie/en/publication/cc6a9-gaeltacht-act-2012/> (2025-10-07an kontsultatua).
- Government of Scotland (2025). *The Scottish Languages Act 2025*. <https://www.legislation.gov.uk/asp/2025/10> (2025-10-07an kontsultatua).
- Grin, F. (2003). Economics and language planning. *Current Issues in Language Planning*, 4(1), 1-66.
- Grin, F. (2018). On some fashionable terms in multilingualism research: critical assessment and implications for language policy. In P. Kraus eta F. Grin (argtz.), *The Politics of Multilingualism: Europeanisation, globalisation and linguistic governance* (247-274. or.). John Benjamins.
- Grin, F. (2024). Language policy design and programme theory. In M. Gazzola, et al. (argtz.), *The Routledge Handbook of Language Policy and Planning* (229-243. or.). Routledge.
- Harrison, K.D. (2007). *When Languages Die: The Extinction of the World's Languages and the Erosion of Human Knowledge*. Oxford University Press.
- Heller, M. (1999). *Linguistic minorities and modernity: A sociolinguistic ethnography*. Longman.
- Heller, M. (2011). *Language in late capitalism: Pride and profit*. Routledge.
- Hulstijn, J.H. (2017). *Language Proficiency in Native and Non-native Speakers: Theory and research*. John Benjamins.
- Iurrebaso Biteri, I. (2023). *Hizkuntza gutxituen jarraipena, ordezkapena eta indarberritzea neurtzeko demolinguitikazko tresna metodologikoak garatzen. Euskal Herrirako aplikazio praktikoa* [Doktor-tesia]. Euskal Herriko Unibertsitatea, EHU. <https://addi.ehu.es/handle/10810/60061> (2025-10-06an kontsultatua).
- Landry, R., Allard, R., Deveau, K., & St-Onge, S. (2022). Minority language learning and use: Can self-determination counter social determinism? *Journal of Language and Social Psychology*, 41(3), 240-269.
- Lenoach, C., Ó Giollagáin, C., & Ó Curnáin, B. (argtz.) (2012). *An Chonair Chaoch: An mionteangachas sa dátheangachas* [The Blind Alley: The minority language condition in bilingualism]. Leabhar Breac.
- Lewis, M.P., & Simons, G.F. (2016). *Sustaining Language Use: Perspectives on Community-Based Language Development*. SIL International Publications.
- Mac Giolla Chríost, D. (2022). Review: Conchúr Ó Giollagáin et al., *The Gaelic Crisis in the Vernacular Community. A Comprehensive Sociolinguistic Survey of Scottish Gaelic*. *Journal of Celtic Linguistics*, 23, 205-212.

- MacLean, M. (2022). Policy Failure in the Gaelic Heartland: One Size Does Not Fit All. Address to Soillse conference 29-31/8/2022, Rooting Minority Language Policy in the Speaker Community, Stornoway. <http://www.soillse.ac.uk/en/conference-statement/>
- McLeod, W., Dunbar, R., Macleod, M., O'Rourke, B., Dunmore, S., & Armstrong, T. (2022). Against exclusionary Gaelic language policy: a response to Ó Giollagáin and Caimbeul. *Scottish Affairs*, 31(1), 84-103.
- Montrul, S. (2008). *Incomplete Acquisition in Bilingualism: Re-examining the age factor*. John Benjamins.
- Nance, C. (2021). Review of Ó Giollagáin et al. 2020. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 43(7), 694-697.
- Oakes, L. (2024). The historical development of language policy and planning. In M. Gazzola, et al. (argtz.), *The Routledge Handbook of Language Policy and Planning* (35-48. or.). Routledge.
- Ó Curnáin, B., & Ó Giollagáin, C. (2021). Reply to Claire Nance's review. The Gaelic Crisis in the Vernacular Community: A comprehensive sociolinguistic survey of Scottish Gaelic by Conchúr Ó Giollagáin et al. Aberdeen University Press, 2020. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. <https://doi.org/10.1080/01434632.2021.1927513> (2025-10-06an kontsultatua).
- Ó Curnáin, B., & Ó Giollagáin, C. (2024). Minority language protection and promotion. In M. Gazzola et al. (argtz.), *The Routledge Handbook of Language Policy and Planning* (396-415. or.). Routledge.
- Ó Giollagáin, C. (in press). Heroic Evasions: Irish-Language Studies in the 21st Century. *New Hibernia Review*.
- Ó Giollagáin, C. (2025). L'ensorrament social del món gaèlic: Una lliçó per a les minories lingüístiques. *Revista de Catalunya*, 331, 91-101.
- Ó Giollagáin, C., Mac Donnacha, S., Ní Chualáin, F., Ní Sheaghdha, A., & O'Brien, M. (2007a). *Comprehensive Linguistic Study of the Use of Irish in the Gaeltacht: Principal findings and recommendations*. The Stationery Office.
- Ó Giollagáin, C., Mac Donnacha, S., Ní Chualáin, F., Ní Sheaghdha, A., & O'Brien, M. (2007b). *Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht: Tuarascáil chríochnaitheach* [Comprehensive Linguistic Study of the Use of Irish in the Gaeltacht: Final report]. The Stationery Office.
- Ó Giollagáin, C., & Charlton, M. (2015). *Nuashonrú ar an Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht* [Update of the comprehensive linguistic study of the use of Irish in the Gaeltacht: 2006-2011]. Údaras na Gaeltacha, na Forbacha, Co.
- Ó Giollagáin, C., & Ó Curnáin, B., 2016. *Beartas Úr na nGael: Dálaí na Gaeilge san Iar-Nua-Aoiseachas* [A New Deal for Irish: The Condition of Irish in Postmodernity]. Leabhar Breac, Indreabhán, Co.

- Ó Giollagáin, C., Camshron, G., Moireach, P., Ó Curnáin, B., Caimbeul, I., MacDonald, B., & Péterváry, T. (2020). *The Gaelic Crisis in the Vernacular Community: A comprehensive sociolinguistic survey of Scottish Gaelic*. Aberdeen University Press.
- Ó Giollagáin, C., & Caimbeul, I. (2021). Moving beyond Asocial Minority-Language Policy. *Scottish Affairs*, 30(2), 178-211.
- Ó Giollagáin, C., Caimbeul, I., Ó Curnáin, B., Camshron, G., & Moireach, P. (2022a). Including the threatened first-language vernacular community in Gaelic promotion and protection: A rebuttal to McLeod *et al.* *Scottish Affairs*, 31(1), 122-132.
- Ó Giollagáin, C., Caimbeul, I., Ó Curnáin, B., Camshron, G., & Moireach, P. (2022b). Reality of the Gaelic crisis needs addressed: A response to McLeod and others, from Conchúr Ó Giollagáin, Iain Caimbeul, Brian Ó Curnáin, Gòrdan Camshron, Pàdruig Moireach. *West Highland Free Press*, 2022ko urtarrilak 20.
- Ó Giollagáin, C., & Ó Curnáin, B. (2024). A Tolerable Decline for le Chic Gaelique. *The Village*, June/July 2024, 83, 56-58. <https://villagemagazine.ie/a-tolerable-decline-forle-chic-gaelique/> (2025-10-06an kontsultatua).
- Ó Giollagáin, C., Bourgeois, D., Ó Curnáin, B., Caimbeul, I., & Cameron, G. (2025). Language Dynamics in Society (LandS): The LandS Analytical Framework for Majority and Minority-Language Ethnolinguistic Vitality. *Treatises and Documents, Journal of Ethnic Studies*, 94(1) (2025eko ekaina), 25-75. DOI: <https://doi.org/10.2478/tdjes-2025-0002>
- Ó Riagáin, P. (1997). *Language Policy and Social Reproduction: Ireland 1893-1993*. Clarendon Press.
- Ó Riagáin, P. (2008). Irish-language policy 1922-2007: Balancing Maintenance and Revival. In C. Nic Pháidín & S. Ó Cearnaigh (argtz.), *A New View of the Irish Language* (55-65. or.). Cois Life.
- Péterváry, T., Ó Curnáin, B., Ó Giollagáin, C., & Sheahan, J. (2014). *Iniúchadh ar an gCumas Dátheangach: An sealbhú teanga i measc ghlúin óg na Gaeltachta. Analysis of Bilingual Competence: Language acquisition among young people in the Gaeltacht*. An Chomhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta.
- Smith-Christmas, C., Ó Murchadha, N., Hornsby, M., & Moriarty, M. (argtz.) (2018). *New Speakers of Minority Languages: Linguistic Ideologies and Practices*. Palgrave.
- Spolsky, B. (2009). *Language management*. Cambridge University Press.
- Williams, C. (2023). *Language Policy and the New Speaker Challenge: Hiding in plain sight*. Cambridge University Press.

3. Protecting Vernacular Communities in Minority Language Revitalisation: A social dynamic analysis

Conchúr Ó Giollagáin (University of the Highlands and Islands)

Abstract: This paper sets out an approach to ethnolinguistic vitality (EV) that aims to generate mutual benefits for L1 speaker communities, L2 networks and L2 learners in a reinforcing cycle for language group sustainability. This new conceptualisation of EV builds on the comprehensive reality-based framework, which we call Language Dynamics in Society (LanDS: Ó Giollagáin et al. 2025) for understanding how languages live in societies, or for describing ethnolinguistic sustainability and the sociolinguistic crisis threatening global language diversity. Academic and official approaches in recent decades to language promotion have been an obstacle to minority-language vernacular community protection. Much of contemporary language policy and planning simply ignores or is in denial about the ubiquitous societal decline of minority vernacular communities. In response to their demise, this paper sets out: a) a new theoretical framework by which we can interpret the minority-language societal condition and, b) to inform strategic approaches to minority-language promotion with sufficient vernacular community protection, i.e. to develop socially meaningful language revitalisation. This new conceptualisation of EV reassesses minority-language sustainability from an interactional social dynamic framework. EV from this perspective entails four foundational developmental stages: 1) primary socialisation; 2) secondary socialisation; 3) civic reinforcement; and 4) coherent ethnicisation, i.e. socio-political processes leading to coherence in perceptions of collective identity. Progression individually and collectively through these stages is key to a language community's capacity to develop and bolster its societal sustainability. Successful language policy is dependent, therefore, on the cultural, political and institutional ability of a language group to align strategies with pressures of societal change, interactional processes, and social dynamics which are foundational to a language group's EV.

Keywords: Ethnolinguistic vitality, language protection, LanDS framework, language socialisation, language reinforcement, coherent ethnicisation, language revitalisation, minority vernacular sociolinguistics

Introduction

The Arnasgunea refocus on the societal circumstances of minority vernacular communities is a welcome development. Encouraging a focus on the societal dimensions of Ethnolinguistic Vitality (EV) is a much-needed first step to reinstitute the prioritisation of vernacular concerns in minority-language policy and planning (Min-LPP). This necessitates an approach to EV that will generate mutual benefits for L1 speaker communities, L2 networks and L2 learners in a mutually reinforcing and sustainable cycle for language group sustainability. From a sociological and political perspective, minority-language civic and community aspirations which are insufficiently rooted in such a holistic approach to the minority ethnolinguistic concerns cannot be considered credible as societal Min-LPP. Thus, credible minority-language promotion starts with protecting the social habitat of vernacular, native-minority-language (Min-L) speaking communities. It is by reinforcing the social-geographic contexts of the day-to-day practice of minority languages, and their lived social culture, that minority-language promotion with vernacular community protection can evolve as dynamic and «socio-functional» Min-LPP (cf. Fishman, 2001, p. 673).

Our Language Dynamics in Society (LanDS, Ó Giollagáin *et al.*, 2025)¹ approach to EV is our attempt to reset the LPP agenda and to focus attention on complex societal dynamics which can either have a positive effect on language communities resulting in ethnolinguistic sustainability or a detrimental effect leading to ethnolinguistic fragility. We have argued that: ‘EV ensues from the collective and organisational capacity of a language group to protect and regenerate key intergenerational, communal/social, institutional and civic processes which are critical to the societal stability and continuity of the group’ (Ó Giollagáin *et al.*, 2025, p. 26).

We present LanDS as a successor to the well-known Reversing Language Shift paradigm of the acclaimed founder of modern language policy and planning, Joshua Fishman (1991). The importance of the LanDS framework is that it builds on Fishman’s seminal contributions to sustaining EV from the 1960s to the 2000s.

LanDS represents both a significant reconceptualisation of EV and an analytical component of this refocus on the challenges of sustaining higher density vernacular L1 minority communities. The origins of this vernacular refocus date

1. Significant sections of this article are based on the original LanDS paper (Ó Giollagáin *et al.*, 2025: <https://sciendo.com/article/10.2478/tajes-2025-0002>). The LanDS project research team includes Conchúr Ó Giollagáin, Daniel Bourgeois, Brian Ó Curnáin, Iain Caimbeul and Gordon Cameron. Our original article contains a literature review of EV frameworks.

back to the *Comprehensive Linguistic Study of the Use of Irish in the Gaeltacht* (Ó Giollagáin et al., 2007), updated in 2015 (Ó Giollagáin and Charlton, 2015). The Ó Giollagáin et al., 2007, 2015 methodology was then adapted to the *Gaelic Crisis in the Vernacular Community* survey in Scotland (Ó Giollagáin et al., 2020). The Irish and Scottish Gaelic sociolinguistic approach (Ó Giollagáin et al., 2007, 2015, 2020) was then adapted to the Welsh vernacular context, and this resulted in the establishment of the BRO² sociolinguistic collaboration (2023–2027) to survey the Welsh vernacular areas. Subsequently, the intercultural dialogue on Min-L vernacular concerns between the Irish and Scottish Gaelic world and Wales created the cross-cultural sociolinguistic perspective for the establishment of the Arnasgunea project in the Basque Country (2025).

Holistic Approaches to Min-LPP

Proposing comprehensiveness and complementarity in LPP, as set out in the holistic LanDS approach, represents an antidote to some of the evasiveness about vernacular vulnerability in some current LPP (e.g. The 20-Year Strategy for the Irish Language; Acht na Gaeltachta, 2012; The Scottish Languages Act, 2025; implementation of the European Charter for Regional and Minority Languages (ECRML) assessment criteria). Prescribing for holistic EV will also necessitate moving beyond the analytically underproductive post-structuralist and established discourses which have deflected attention from minority vernacular concerns, such as:

- Minority identitarian issues in postmodernist diversity, hybridity and fluidity (e.g. Blommaert, 2010).
- Composition of minority speakerhood, including New-speakerism (e.g. Smith-Christmas et al., 2018).
- Translanguaging (e.g. García & Wei, 2014).
- Linguistic landscapes (e.g. Gorter, 2006).
- Sectoral management of Min-LPP (e.g. Williams, 2023; Spolsky, 2009)³.

2. Cf. BRO: A Comprehensive Sociolinguistic Survey of Contemporary Welsh-speaking Communities | University of Wales and https://www.gov.wales/sites/default/files/publications/2024-08/Prosiect%20BRO%20Compendium%20of%20Language%20Statistics%20based%20on%20Census%202021%20data_0.pdf (accessed 29/9/2025).

3. The preferment of the sectoralist approach (in sectors of education, media, arts, and in public administration) to minority LPP (in western contexts) has been to the advantage of an intermediary state class and has led to formal dispensations for post-structuralist language promotion which do not adequately align with pressures of societal change, interactional processes, social dynamics which are foundational to a language group's ethnolinguistic vitality.

- The imbalanced focus on the philology of Min-Ls in academia to the detriment of a systematic approach in research entities to the sociological, anthropological, political and sociolinguistic issues facing many threatened minority groups⁴.

These discourses could be categorised as Symbolic Min-LPP, as opposed to more relevant and required Societal Min-LPP. Indeed, the prospects for averting the societal collapse of minority-language cultures now lie in the collective capacity and resources of those minority groups to devise and implement Societal Min-LPP aimed at achieving social habitat protection and holistically designed EV strategies. By definition, Symbolic Min-LPP is only likely to produce symbolic or institutional outcomes, i.e. non-societal results from promotional efforts. Therefore, the focus in Societal LPP on realistic social science can be differentiated from much of the aspirational individualistic sentiment which often typifies Symbolic Min-LPP and the academic discourses which legitimise it.

We may also need to consider if the policy and academic focus on the implementation of provisions of the ECRML has distracted attention from a broader societal perspective on LPP, such as the familial and societal transfer of Min-Ls and the degree to which Min-Ls are prevalent in a broad range of social domains and functions. In recent years, we have grown accustomed to languages being positively assessed under ECRML criteria for Min-Ls with little or no social vibrancy⁵. This tick-box approach to assessing Min-L vitality according to the Charter's recognised sectoral realms will ultimately undermine the sociolinguistic credibility of the ECRML. As it is hard to recognise the day-to-day real-world struggles of being a Scottish Gaelic speaker in the latest Council of Europe's assessment of Scottish Gaelic, the process has become confounded by a not-seeing-the-wood-for-the-trees problem. From this viewpoint, ECRML processes appear to monitor a service agreement rather than assessing vital issues of sustaining the viability of differentiated ethnolinguistic groups. Viewed from the Min-L societal perspective, the analysis here contends that established sectoralist LPP dispensations have generated a de-societalised approach to the concerns of vulnerable vernacular communities, as policy affairs do not adequately correspond to core aspects of the actual reality of minority social dynamics.

4. Ó Giollaigáin (forthcoming) discusses this syndrome in relation to Irish-language scholarship and academia.

5. See the Council of Europe's (2024) latest UK positive assessment of the ECRML indicators for Scottish Gaelic despite the clear societal evidence of the social disintegration of remaining Gaelic vernacular communities (Ó Giollaigáin *et al.*, 2020), cf. <https://rm.coe.int/united-kingdomecrml6-en/1680b1a73f>

Fishman (2001, p. 673) warned that:

‘[t]he problem with ... theoretically innocent explanatory attempts is that they do not spell out or relate to societal processes, whether of intra-group interaction or inter-group interaction, that is, they are basically neither sociological (and, therefore, not sociolinguistic) nor are they related to any body of disciplined inquiry or application’.

This begs the question why the vernacular challenges of European language minorities have not received adequate attention over recent decades. Learning from the Gaelic world of Ireland and Scotland, we observe how the critical issues of language attrition and the societal contraction of the Gaelic vernacular communities in the Gaeltacht/Gàidhealtachd has been simply ignored or largely evaded in both academic and policy circles (cf. Ó Giollagáin and Ó Curnáin, 2024, Ó Giollagáin, 2025, and Ó Giollagáin, forthcoming). However, from a broader sociolinguistic point of view, it is also worth enquiring if some recent sociolinguistic discourses have contributed to the deprioritisation of vernacular concerns in minority-language promotion. Especially since the identitarian turn in LPP (termed by Oakes, 2024, p. 40 as the «ethnographic turn») of the late 1990s and early 2000s (e.g. Heller, 1999, 2011), some LPP discourses have focused on the individualised experience of Min-L cultures to the neglect of broader overarching socio-political and societal dimensions of sustaining Min-L collectives.

We have argued previously that much of current minority-language policy and planning (Min-LPP) can be characterised as language promotion without sufficient emphasis on language community protection (cf. Ó Giollagáin *et al.*, 2025, Ó Curnáin and Ó Giollagáin, 2024, and Ó Giollagáin and Caimbeul, 2021). Arriving at this situation of language promotion without vernacular protection indicates that current LPP has drifted significantly and detrimentally from the seminal language-in-society focus as originally set out in particular by Fishman (1964, 1989, 1991, 2001).

Enquiring how this happened could help inform approaches to getting LPP back on a societal, post-neoliberal track. This drift can partially be explained by the proliferation of fashionable identitarian discourses (cf. Grin, 2018) which were articulated alongside a growing sectoralist focus in officially sanctioned Min-L promotion. The combined effect of identitarian Min-L politics with the circumscribed sectoralist focus propagated an approach to Min-LPP which was to contradictorily enable a neo-liberal *laissez-faire* outlook detrimental to minority vernacular groups already in demolinguistic decline.

Fishman's (1989, 1991) socio-political approach to Min-LPP, characterised as a strategic combination of Language Maintenance (entailing intergenerational language transmission with socio-functional language maintenance strategies) with Language Revitalisation (entailing measures for reversing language shift), was overshadowed by analytically weaker descriptions and diagnostics of the Min-L condition. Weaker analytical diagnostics significantly precluded more productive prescriptions for informing LPP. Fishman emphasised the centrality of:

- Min-L transmission and intergenerational continuity
- Social planning and inter- and intra-group political developments
- Regional Min-L politics focused on community and socio-economic development for the vernacular group.

While also prescribing for the:

- Parallel focus on L2 acquisition and networks
- Cultural and technological innovations for the Min-L
- Acquisition planning in schooling and minority-medium education
- Institutional and symbolic minority politics in the broader majority-dominated polity.

The discursivist and policy drift away from the Fishmanian language-in-society approach was eventually to culminate in language planning being constrained by a restricted version of Min-L language promotion. What was initiated as a broad socio-political ambition descended in many Min-L contexts into a narrower and weaker social policy sphere. This constrained version of LPP was sufficient to generate Min-L civic activity and bureaucratic box ticking, but inadequate as a meaningful guiding force for Min-L politics to sustain EV. Put simply, the jettisoning of Fishmanian concepts resulted in language planning becoming symbolic language promotion. Symbolic Min-LPP, restricted to civic sectoral initiatives, proved to be bureaucratically convenient to the Min-L power class while also politically expedient. Its lack of societal and political ambition decreased the likelihood of Min-L promotion provoking majoritarian intolerance against the expenditure and attention on Min-L sectoral provision⁶. Symbolic Min-LPP's non-contentiousness rendered it safe for the majority and societally irrelevant to the minority at the same time.

6. For instance, the costs associated with the *20-Year Strategy for the Irish Language* have not generated a negative majoritarian reaction in Ireland, despite little or no evidence of the Strategy generating any bang-for-buck in society from the expenditure.

This constrained, less ambitious approach to Min-LPP increasingly restricted its focus to:

- Status and corpus planning, i.e. resource planning rather than community-focused LPP
- Increasing the symbolic profile of Min-L language promotion bodies
- Sectoral expansion and financing for Min-L initiatives in education, media, arts, academia and technological innovation
- Articulating a perspective on Min-L revitalisation which prioritised L2 concerns, entailing equating the promotion of Min-Ls as a second language with minority revitalisation, and establishing L2 revivalism as the dominant Min-L discourse.

The dominance of the L2 perspective has contributed to:

- The lack of strategic focus on difficulties in maintaining transmission in areas of higher social densities of Min-L speakers
- Language politics not being sufficiently agile to adapt to socio-economic, societal and technological transformations, in that Min-L discursivism crowded out the more necessary sociological focus on Min-L fragility in (post-)modernity
- A neo-liberal, laissez-faire response to difficult Min-L social issues.

In the Min-L contexts with an L2-dominated neo-liberal focus, faux or pseudo-Min-LPP has emerged. This pseudo aspect can be observed in the political, academic and official obfuscation of vernacular L1 decline in how L2-dominated language politics is conducted⁷. In evading societal challenges, L2 Min-L politics becomes reliant on a discursivist agenda, similar to a set of religious tropes, whereby revivalist ambitions can be asserted by reference to institutionally driven cultural, symbolic and pedagogical initiatives. Similarly, as the socio-economic market supporting the minority contracts in parallel to vernacular demolinguistic demise, Min-L activism becomes increasingly reliant on the official civic apparatus for the Min-L promotion (cf. Cameron, 2012). This form of state-sponsored activism can easily become a form of embedded activism by which a limited number of institutionally inspired discourses are safer and less controversial to articulate than the real-world concerns of sustaining a viable language minority in society. A corollary of this embedded activism can be found in how Min-L academia engages

7. See the debate that arose following the publication of Ó Giollagáin et al. 2020 in: Nance, 2021, and McLeod et al., 2022; and for responses, see: Ó Giollagáin et al., 2022a,b; Ó Curnáin & Ó Giollagáin, 2021.

with contemporary Min-L societal reality. The common philological and aesthetic approach to Min-L scholarship, especially when practiced and developed in a dissociated relationship to societal challenges is often perceived as an academicist pursuit with limited intellectual relevance or empathy for those who live with the day-to-day socio-political struggles of the remaining minority civilisation.

From a Fishmanian perspective, the imbalanced focus on L2 concerns contributed to a disregard of strategic requirements of L1 maintenance. This strategic vacuum created the conditions for weak sociological and political thinking about the deteriorating situation in vernacular communities and, ultimately to the proliferation of weakly relevant Min-L politics about pressing societal issues. In addition to the expedient focus on L2 concerns and the majority's symbolic requirements of the Min-L, the factors leading to the obfuscation of the societal instability in L1 communities can be largely explained by the tacit agreement among activists and academics, in ideological coalition with state officials, to focus on expanding the institutional and symbolic engagement with the Min-L within the dominant majority culture. While this approach conveniently enhanced the tolerability of Min-L institutions within the broader majority civic apparatus, it served also to ignore or obscure potential embarrassment about L1 demise, despite Min-LPP assertions to the contrary. From this perspective, much of Min-LPP is contributing inadvertently to reproducing the social and political conditions driving L1 vernacular decline, contradicting LPP's revivalist aspirations to mitigate Min-L threat and instability.

As it is often the case, the Min-L power class may live in a social milieu that does not have to contend with the daily experience of living in the vernacular context where L1 decline occurs (cf. Ó Giollagáin & Ó Curnáin, 2024; Ó Giollagáin forthcoming, 2025; and Ó Giollagáin forthcoming). They are naturally less inclined, therefore, to challenge the conceptual narrowness of institutionally focused minority politics. In not experiencing the raw socio-politics of a declining vernacular minority, the avoidance of Min-L societal reality via the path dependency in Min-L civic promotion conforms with the Min-L realpolitik of operating within the confines of the institutional provision allocated to them, but not in a way that inconveniences majority socio-political hegemony. In short, from the vernacular perspective, the civic limitations of institutional Min-L politics do not equate with social politics. This helps explain why the minority may feel that they are being led by a confused political, institutional leadership which primarily serves the majority's symbolic attachment to the cultural diversity to which the minority culture contributes.

LanDS as a Conceptual Framework

The Language Dynamics in Society framework (Ó Giollagáin *et al.*, 2025, LanDS), posits that Ethnolinguistic Vitality (EV) is contingent on language dynamics functioning according to inter-related and mutually reinforcing societal processes. The LanDS approach sets out a theory of EV based on the multifaceted societal interactions which determine a minority group's collective continuity, instability or decline. In the current context of ubiquitous Min-L vernacular demise (Crystal, 2000; Harrison, 2007; Bradley & Bradley, 2019), comprehending the social dynamics which may culminate in ethnolinguistic shift is an analytical prerequisite in describing, explaining and prescribing collective, institutional or state initiatives to seek to arrest or reverse the destabilising demolinguiistic trajectory. LanDS interdisciplinary analysis focuses on the communal/social dynamics within a minority group as well as between the minority and the majority (and other groups). These dynamics frame individual and communal ethnolinguistic behaviour and social psychology.

The global loss of cultural and linguistic diversity requires a holistic focus similar to the global response to the ecological crisis. Our newly published LanDS paper presenting a comprehensive reality-based framework for understanding how languages live in societies, or more technically describing ethnolinguistic sustainability and the sociolinguistic crisis threatening the world's linguistic diversity.

The concept of habitat protection in environmental sciences is central to addressing the threat of ecological collapse. Language cultures require a similar approach to counter the collapse of linguistic diversity. The loss of a language community's capacity to regenerate itself is the sociolinguistic equivalent of habitat loss. Minority culture endangerment has reached a tipping point globally. As mega-languages expand with the full force of technological revolution behind them, and as many small languages are being eroded, we are now, in evolutionary terms, in a sociolinguistic era of the 'survival of the biggest'. In current circumstances, the rate of loss of linguistic habitats is comparatively greater than that of the depletion in biodiversity. LanDS proposes a methodology to analyse these dynamics in modern societies.

Greenpeace is widely known but few will have heard of the Foundation for Endangered Languages, for instance. The level of public awareness about the global ecological crisis is significantly greater than knowledge about sociolinguistic endangerment. Obviously, if language diversity is basically a non-

issue for the majority, the loss of speaker habitats will, for the majority, also be a non-issue. This creates a lack of understanding about how to sustain linguistic diversity. At the same time, many in those majority cultures enjoy aspects of minority-language aesthetics and culture without concerning themselves with the sustainability of the minority cultures in their traditional habitats. In contrast to the many national and international bodies advising on issues of public health, environmentalism and economics, there are no high-profile corresponding agencies addressing the threats to global linguistic diversity. Until now there is no sophisticated, relevant strategic plan or agenda to tackle widespread language endangerment.

Unlike some of the more-informed public debates about ecological diversity, linguistic diversity is often discussed at naïve or less than rigorous levels. Therefore, minority-language debates and promotion efforts often lack intellectual substance and coherence, reducing the possibility of much-needed realism.

Maintaining a language group means sustaining the group as a living social reality. This axiomatic dynamic of bio-social regeneration is central to our new holistic framework for understanding and engaging with ethnolinguistic sustainability. Based on language transmission as an intergenerational cycle, our framework presents these Language Dynamics as four Quadrants in a feedback loop. The intergenerational cycle follows the progression of individuals and age cohorts through life, as people mature and they develop their language skills through these four key reinforcing Quadrants: 1) children's early years (which we term Language Transmission and Acquisition) e.g. primary carers interacting in the group's language with children; 2) later childhood (Socialisation and Reinforced Acquisition) e.g. older children socialising with each other in their language; 3) adulthood (Civic Expansion) e.g. cooperation between adults in their language in forming social and economic opportunities in their community; and 4) broader society (Coherent Ethnicisation, including Civic Politics) e.g. members of the group identifying with the group and participating politically to sustain the viability of their group. As the individual and age cohorts go through the Quadrants, they mature and create the society upon which the subsequent generation is based, and thus the next generation enters Quadrant 1, and so the cycle evolves and reproduces contexts for sustainability.

These four interconnected and interdependent stages are mutually reinforcing in a sustainable cycle. Children acquire language culture(s) (Quadrant 1) and they practice these with others as they mature (Quadrant 2). People practice culture with others and form associations, both intimate and civic,

which can reinforce their language culture(s) (Quadrant 3). These interactions of the individual with their group(s) and associations form the basis of their collective identity and politics (Quadrant 4). Therefore, the psycho-developmental progression through Quadrants 1 to 4 encapsulates the experiences of the young individual, families, communities, society, their interaction with education, and civic, socio-economic, as well as political life. This represents the foundational core to the holistic LanDS framework.

The Quadrants are influenced by the pervasive presence of four underlying General Tenets which influence all aspects of the life of language groups. These Tenets are: 1) Direction (i.e. multi-dimensional individual and group progression within and through generations); 2) Process (i.e. the inter-related dynamics of individual maturation and group sustainability, as well as collective reinforcement); 3) Participation (i.e. how people connect to and participate in the deeply social aspects of sociolinguistic life); and finally 4) Competition (i.e. the competitive nature of how individuals and language groups relate to their language(s) and culture(s)) and apply their personal and collective resources to these contexts. These Tenets reflect four key interconnected psycho-social, demographic and sociolinguistic realities. They encapsulate the bio-social processes through time, or in other words the chronological progression of individuals and groups, participating in both cooperative and competitive cultural, social, economic and political dynamics.

There is a particular political relevance to Tenet 4 in the context of the previously mentioned ubiquitous endangerment to language groups. The overarching competitiveness within and between individuals and language polities is emphasised in our framework. Tenet 4 takes into account globalised competitive dynamics, including cultural and economic opportunity costs for the minority, underlining the level of threat to the current and future sustainability of worldwide ethnolinguistic vitality. The power and unprecedented speed of change can increase the competitive advantages of dominant languages.

We expand on the operation of the four General Tenets in the Developmental Quadrants in more detail below. LanDS is a holistic diagnostic framework as it is based on the concepts of comprehensiveness, complexity and complementarity. It emphasises the important concept of the (minority) collective group and the individual's position in that collective. Post-structuralists with their individualised view of language groups, have regrettably shied away from this key concept. Put simply, if the (minority) collective is not sustained today there obviously will be no significant cohort of (minority) speakers tomorrow.

Current approaches commonly overemphasise Quadrant 3 (Civic Expansion) over the others, and in particular the symbolic use of a minority language or its civic promotion. This precludes the holistic approach of the LanDS framework. Similarly, current minority-language promotion often ignores the need for focusing on the full scope of demolinguistic realities as encapsulated in the four Tenets of LanDS: Direction, Process, Participation and Competition. For example, the common overemphasis on teaching minority languages in isolation from real-world issues risks ignoring the importance of community transmission.

As an antidote to the limitations of most current approaches, our LanDS framework will assist language groups to move beyond the status quo and the naïve symbolism of linguistic difference. LanDS sets out a reality-based and holistic framework for language promotion and for the protection of linguistic diversity.

General Tenets in Minority Social Dynamics of Direction; Process; Participation and Competition in Developmental Quadrants

These four General Tenets (GTs) of Direction; Process; Participation and Competition are of central relevance in each of the four Developmental Quadrants (DQs). Ideally, the four DQs entail a progressive movement from one stage to the next, while the internal dynamic in each DQ is affected by these four GTs. The overarching crucial concept of comprehensiveness in sustainable EV, Language Protection and Promotion (LPrPr) and LPP (Ó Curnáin and Ó Giollagáin 2024: 412) entails all these GTs and DQs in dynamic complementary interaction. The four GTs are ever-present influences on the structured and inter-related dynamics of LanDS EV. These DQs can be viewed as sequential stages for the individual, as well as spheres of action, participation and development for the ethnolinguistic group.

Direction

The concept of direction in minority social dynamics in Figure 1⁸ can be viewed as operating on two directional axes. Firstly, there is a vertical axis indicating the social transfer of the Min-L between generations, including the transmission of the social and cultural capital (Bourdieu, 2017: 183-184) associated with the language. The key component, therefore, on the Y-axis

8. The LanDS authors are grateful to Nóirín Ní Ghiollagáin for her design work on preparing the LanDS conceptual diagrams (Figures 1-4).

(Figure 1) is the transfer of language skills and its associated culture from the previous generation(s) to the young. Figure 1 below illustrates this as a vertical trajectory from the primary transfer of the Min-L entailing stages in social DQ1-2 to socialised transfer pertaining also to institutional/formal DQ3-4; as socialised transfer is a continuation from primary transfer of intergenerational transmission on the vertical axis. Critical-period bilingual acquisition can clearly occur outside the home or primary socialisation, for instance in Min-L preschools where Maj-L children can acquire the Min-L.

Figure 1 depicts the four Developmental Quadrants in the sustainable inter-generational social dynamic:

Developmental Quadrant 1 – Transmission and Acquisition of the Language

Developmental Quadrant 2 – Socialisation and Reinforced Acquisition of the Language

Developmental Quadrant 3 – Civic, Socio-economic and Institutional Elaboration

Developmental Quadrant 4 – Coherent Ethnicisation.

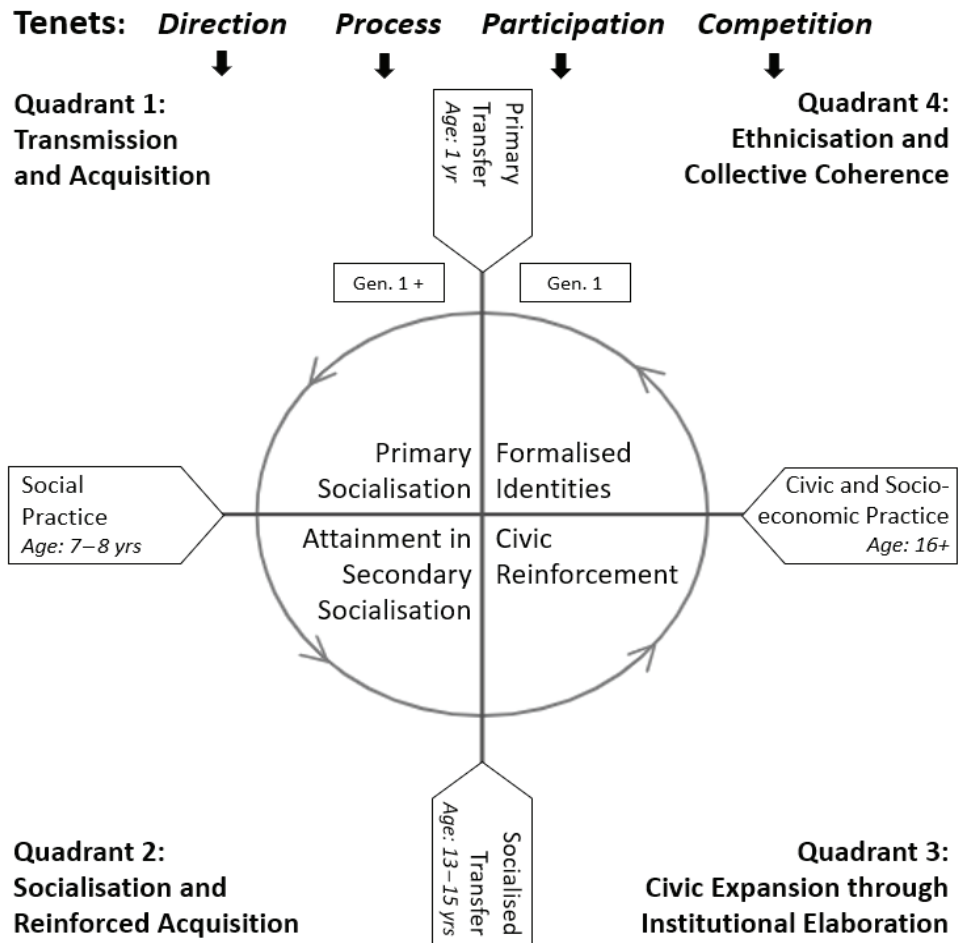

Figure 1: Four Developmental Quadrants of Sustainable EV in Language Community Dynamics.

The directional arrows of the circular dynamics in Figure 1 represent sustainable EV flows through the four DQs. Direction in the dynamic can also be observed as operating on a horizontal axis, i.e. the practice of Min-L and culture in various (inter-)generational social and geographic settings. This would include Min-L practice in communities, schools, civic institutions and promotional sectors. Figure 1 above illustrates this as a horizontal trajectory from the Social Practice of language entailed in DQ1-2 to Civic and Socio-economic Practice pertaining to DQ3-4 institutional/formal processes, operating on a monodirectional micro- to macro-context trajectory, as Civic and Socio-economic Practice and positive identity formation is preceded by the more informal Social

Practice in the vernacular social context. The widening DQ stages portrayed in the LanDS framework involves expanding networks of communities of practice, encompassing the dynamic progress from the more micro to societally expansive macrocontexts.

Process

The concept of Process pertains to the social dynamic of moving progressively within, through and from one social or developmental stage to another. In this societal dynamic framework, the progression through four DQs indicates the optimal adherence to the developments leading to optimal societal sustainability. There is a historical dimension to both the Direction and Process Tenets due to the important factors of the cyclical transfer of culture and language between the generations, i.e. the accumulated cultural legacy of a speaker group over time. In these contexts, we can now discuss the four DQs.

Quadrant 1: Transmission. This pertains to the critical-period acquisition of the Min-L and culture through their transmission in the family or primary care context in which the initial processes of primary socialisation occur and embodied socio-cultural competences initially develop (Clark, 2009; Montrul, 2008; Péterváry *et al.*, 2014; Benmanoun *et al.*, 2013).

Quadrant 2: Socialisation. This involves the maturational and social reinforcement in youth or peer-group practice of the Min-L and culture, following primary transmission in DQ1 (cf. Hasan, 1988). This social reinforcement emerges from communal contexts in which the minority group has the capacity to generate sufficient social densities of young people who have previously experienced primary socialisation. This is the Process by which young people become socialised into their minority peer group beyond the home/family context. From this perspective, DQ2 can be portrayed as minority secondary socialisation.

Quadrant 3: Civic and Socio-economic Expansion. This emerges from the civic reinforcement of the Min-L practice in schools, collective organisations, civic institutions and other public bodies or fora. Spheres of employment and socio-economic mobility take place in DQ3. Partner selection and family/household formation occur within DQ3. These processes serve to reinforce formally or institutionally that which has been previously experienced in intimate, informal and non-programmed (Calvet, 2006) social or communal contexts, entailing the advanced developmental stages of adults and groups (cf. Bernstein, 1971 [regarding elaborated codes]; Hulstijn, 2017 [regarding higher language cognition]).

The formal and informal language politics in DQ3 and DQ4 may determine the relevant strategic efficacy/traction of Min-LPP. Indeed, Min-L opinion formation processes, rooted in the doxa of DQ4 public discourses which are only weakly relevant to the episteme of DQ3's societally attested evidence, will inevitably militate against the possibilities of achieving coherent ethnicisation/cogent identity formation (DQ4), and thus undermine meaningful community-wide adherence to collective rationales to support EV (emanating from DQ3 and DQ4).

Quadrant 4: Coherent Ethnicisation. This creates the broader societal context by which disparate members of the minority group contribute and adhere to sustainable identity, ideological formation and social reinforcement practices. In the context of competition with Maj-L Ethnicisation, each Min-L generation negotiates and formulates their identity through intra-Min-L and inter-ethnic discourses and participation. The aim of these continual negotiations is to achieve a sustainable compromise between assimilatory majoritarian ethnicisation on the one hand and the attainment of Min-L Civic Expansion with sustaining and (re) vitalising LPrPr on the other hand. This DQ encapsulates aspects of individual and collective processes in which ethnolinguistic issues are consolidated or formalised as consequential and recognisable elements of the group's collective identity. This includes processes of how the identity is individually perceived and collectively ascribed and prescribed. The collective coherence of a minority group's sense of identity can be demonstrated by the desire and capacity of the minority to align identity ascription processes with praxis, including practical efforts to protect or enhance their societal position vis-à-vis competing cultural groups.

The emergence and elaboration of language politics pertains to DQ4. In some cases, the lack of political adroitness or weak societal relevance of the formal administration or implementation of DQ3 civic initiatives can have a detrimental effect on DQ3-4 operating as positive dynamics for the Min-L. DQ3-4 are of vital relevance in stabilising the Min-L in society as these DQs provide the critical collective context in which a Min-L cohesive group devises and implements creative approaches to bolster their situation (cf. Fishman, 2001). As discussed in Ó Curnáin & Ó Giollagáin (2024, p. 403) regarding 'Anglobalisation' and World Language Systems, demographically large and even mega languages (e.g. French, Hindi, Bengali, non-English European languages, etc) are involved in this dynamic interplay of individual and collective agency as both minoritised and minoritising language cultures in what can be characterised in its negative aspects as the tragedy of the global sociolinguistic commons⁹.

9. EV frameworks also need to be cognisant of historical multilingual processes: 'Moreover, given that the growth of African cities is largely driven by migration from rural areas, it seems clear that a full

Participation as praxis

The concept of Participation in the dynamics refers to the various social players, participants, groups or communities of practice in varying social, socio-economic, political, cultural activities pertaining to minority society across DQs, including their involvement in institutional sectors, such as sports clubs and schooling, that aim to serve the communal requirements of the Min-L group.

Among the social players encompassing the societal dimensions of minority social dynamics there are:

- Minority primary language speakers entailing participants in primary Language Culture
- Minority secondary language speakers entailing participants in a Minority Tangential Culture (see below) relating to the primary Language Culture
- Minority secondary language learners/speakers encompassing adherents or participants in a Minority Neo-culture (see below)
- Majority members in favour of provisions for the minority
- Majority members opposed to provisions for the minority
- Community leaders of the primary Language Culture, and importantly those leaders based in the Min-L social geography
- Sectoral leaders in the Min-L civic promotion or in LPP bodies
- Political, bureaucratic and institutional leaders influencing (positively or negatively) civic provision for the primary Language Culture and Min-L civic sectors.

The implication of our framework is that the individual and collective actions (and inactions) of all participants during each of the four processes shape the LPP outcomes and affect Min-L EV.

Competition between Participants

The fourth GT of Competition in and between Participants concerns the pivotal competitive dynamics between the various Participants in relation to prescriptive and political power, geo-demography, and socio-economic, civic and cultural resources. A key aspect of the competitive dynamic in EV is the

understanding of urban multilingualism will require a better understanding of the kinds of multilingualisms that people bring with them as they move to urban spaces or back and forth between urban and rural ones' (Di Carlo & Good, 2020, xxiii–iv).

comparative dimension, in that Maj-L developments may far out-strip those of the Min-L group, producing a perception of Min-L underdevelopment and restricted options. This competition contributes to positive or negative societal forces determining a supportive or a detrimental dynamic for maintaining the social integrity and the *in situ* salience and EV of the Min-L. The LanDS theory of EV will have obvious LPP and LPrPr implications in that interventions in relevant DQs will vary dependent on the measurable effects of contributing variables in specific DQs and in the overall LanDS dynamics.

The cyclical LanDS model is based on the order of four primary DQs from micro- to macro-levels, encompassing the biological and chronological development of the individual or cohort and the expanding nature of the societal and civic networks as the individual or cohort mature and develop socially (see the discussion below about Process). Levels in Fishman's GIDS diagnostic schema can be easily accommodated in our LanDS cycle: GIDS levels 4 to 1 correspond to DQ3-4, while GIDS levels 5 and 6 correspond to DQ1-2 EV activities. Aspects of GIDS levels 7 to 8 (EGIDS 7 to 10) occur in DQ3-4 reflecting societal issues in DQ1-2. Similar to other complex systems, our DQs can be subdivided to delineate further categorical differentiation.

Social Dynamics of Progression through the Developmental Quadrants of Minority-Language Ethnolinguistic Vitality

Figure 2 illustrates the circular progression from DQ to DQ in Min-L EV. The contracting flow represents the typical threatened ethnolinguistic minority – the contraction of the flow indicating demolinguistic deterioration in the social dynamic, as in the case of language shift pressures. The comparative contraction in the Min-L flow also represents the disjunctures and impediments of the Min-L community to reproduce commensurately its group vitality from generation to generation and to maintain its demolinguistic status. As sections of the Min-L vernacular (L1) community have or are experiencing the assimilative pressures from the competing stronger ethnolinguistic group(s), the contracting flow depicts the lack of continuity in Min-L transmission from a generation with Min-L competence and social capital to the subsequent generation raised in the language of the competing ethnolinguistic group. As stated regarding Figure 1, Min-L EV is dependent on the four key GTs of Directional, Processual, Participatory and Competitive progression through the DQs by individuals, cohorts and groups.

As a fluvial metaphor, EV's directional tenet is that of an intergenerational cycle, recalling, for instance, the familiar water cycle from rain to stream to river to evaporation and rain again

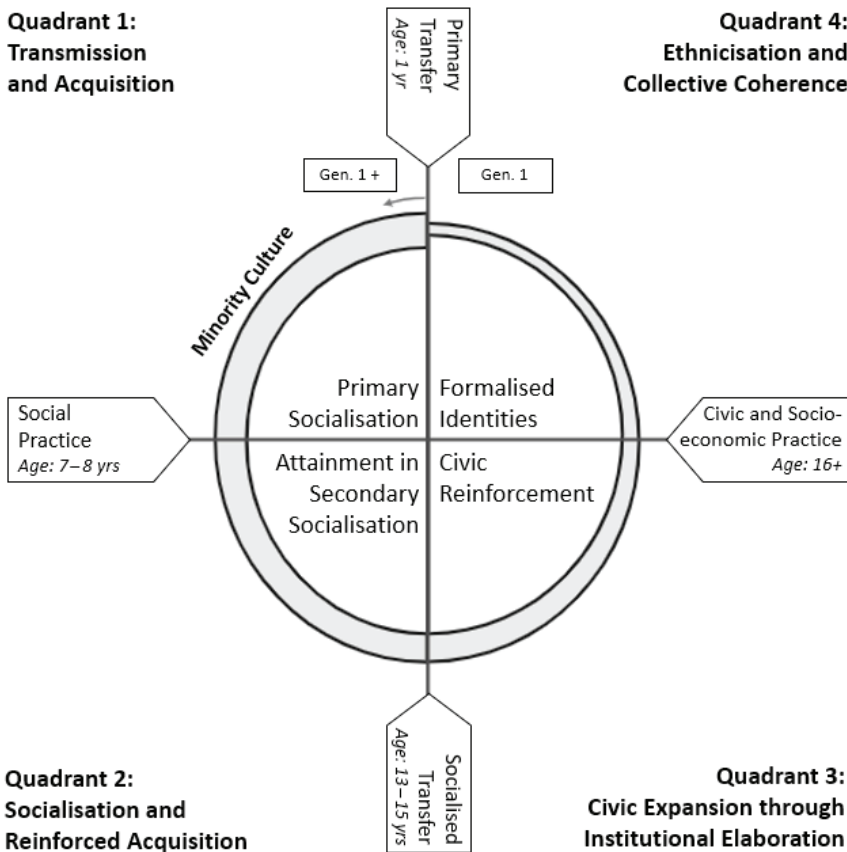

Figure 2: The Four Developmental Quadrants in Minority-Language Contracting Social Dynamics.

Ongoing contractions in the absolute demographic extent of the minority group, and significant demise in the geographic social densities of the minority speakers obviously implies that there are fewer and fewer individuals participating in the four DQs. Reductions in numbers of the participants experiencing the benefits of socialised transfer, and peer and civic reinforcement, militates against possibilities for the successful collective and socio-economic progression from one stage to the next in sufficient numbers and cohort densities to make these processes salient features of the youth minority intra- and inter-group relations. Figure 2, therefore, depicts the social dynamic of a Min-L group contending with

the societal pressure of language shift to the dominant language and the ongoing assimilation of the minority group in the normative functions of the dominant group.

Social Dynamics – Majority-language Speakers in the Minority Context

Figure 3 expands on the presentation of the LanDS structure by representing the influence of the Maj-L Participants in the Min-L social dynamic. The Figure includes a darker grey, expanding flow with directional arrows indicating that the majority speakers act in accordance with a positive dynamic through the DQs in the context of the Maj-L and culture. The expanding dimension to the Majoritarian flow indicates the demolinguistic growth of Maj-L speakers through the DQs, and, by corollary, it expresses the detrimental or subtractive effect, from a minority perspective, caused by the (dominant) practice of the Maj-L in the social geography, as well as the civic and institutional contexts of the minority group. The outer Majoritarian Culture flow encircles the Minority flow to indicate that minority cultures undergoing Language Shift (LS) have to function within the strictures of their subordinate relationship to the power structures, civic dominance and normativising influence of the Majoritarian Culture.

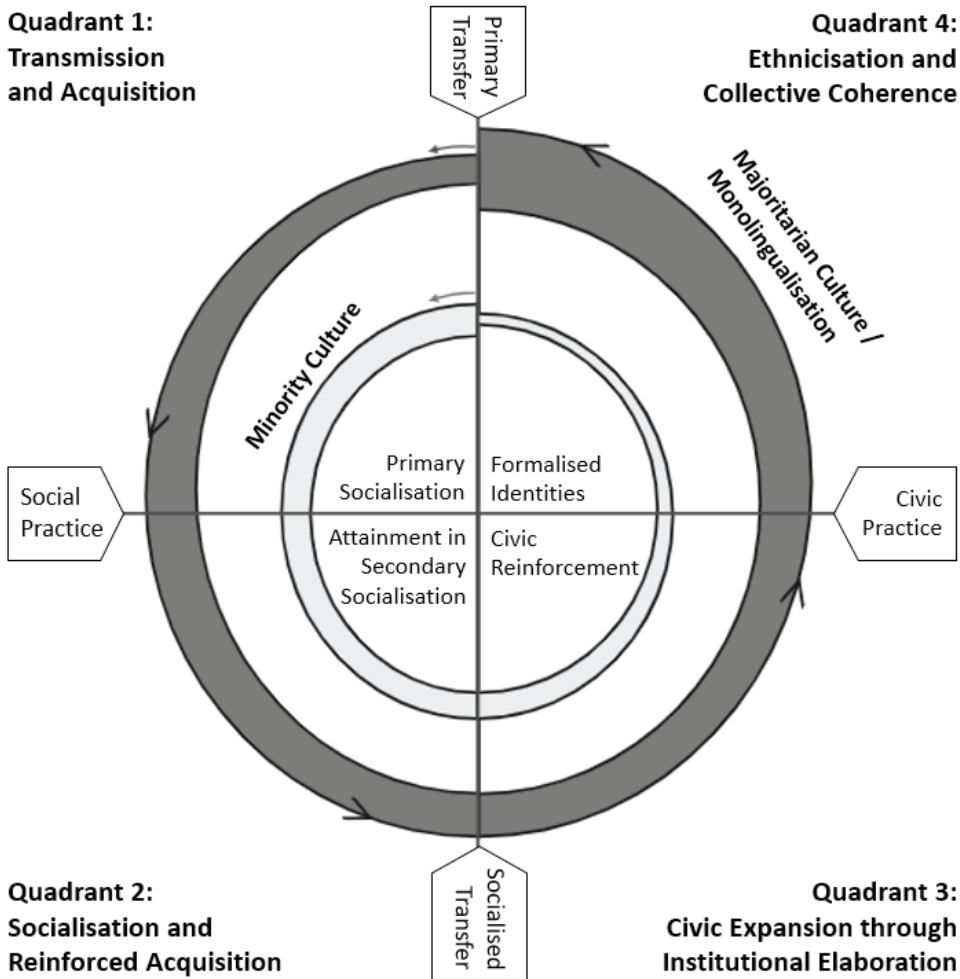

Figure 3. Majoritarian Culture in the Minority-Language Social Dynamic.

Social Dynamics – Participants in the Tangential Culture and Neo-Culture in the Minority Context

In Figure 4, two additional semi-circular bands are added to the Min-L social dynamic – one representing the Tangential Culture in the Min-L society and the other indicating the Minority Neo-culture. The semi-circular band, attached to the outside of the Minority Culture, with a dotted border portrays the Tangential Culture in the Min-L social dynamic. This Tangential semi-circle represents the role in the minority social dynamic of some Min-L speakers who are not L1

speakers of the Min-L. A Participant in the Tangential Culture refers to a speaker who has acquired the Min-L through participation in some communal aspects of the Min-L peer-group socialisation in the social geography of the Min-L L1 community. The Tangential Participants (TP) may be considered to be in a tangential relationship with the L1 community as they have had social experience of witnessing the L1 language and culture in their *in situ* social milieu, rather than relying entirely on school-based acquisition of some Min-L competence. As they have not experienced Min-L primary socialisation (DQ1) and as they have only partial experience of the Process of secondary socialisation (DQ2), their inclusion in the minority social dynamic commences at the intersection of DQ2-3. The TPs have, therefore, participated in some of secondary socialisation and have the linguistic competence to avail of and contribute to the Civic Reinforcement of the Min-L, hence the Tangential semi-circle pertaining to DQ3-4 and adjacent to the Minority Culture flow. An example of a TP would be an L1 speaker of the competing Maj-L who had the opportunity to actively participate in higher-density minority L1 social networks and to acquire aspects of his or her Min-L competence in social interactions. The TP can be differentiated from the minority L2 learner in that the L2 learners are generally dependent on school-based pedagogical inputs.

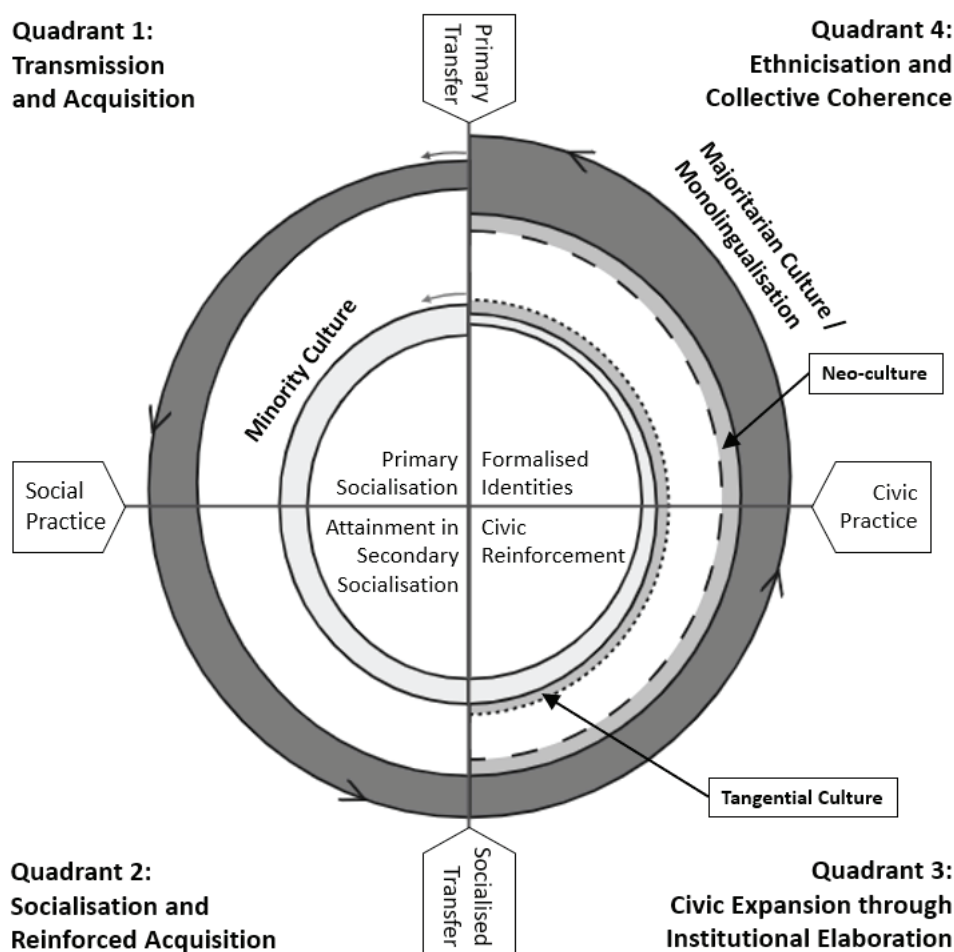

Figure 4: Tangential Culture and Neo-Culture in the Minority-Language Social Dynamic.

Social Dynamics – Participants in the Neo-culture in the Minority Context

Also in Figure 4, an inner semi-circle, adjacent to the Majoritarian Culture and bordered by a dashed line, is added to the social dynamic to represent the Participants who pertain to the Min-L Neo-culture. This semi-circle, therefore, represents the L2 dimension in the minority societal condition, and the effects of the L2 learners' and speakers' interactions in the minority dynamic. Participants in the Neo-culture (Neo-Ps) can be differentiated from both the L1 speakers

and Participants in the Tangential Culture in that they have not experienced or gone through DQ1 primary socialisation or DQ2 secondary socialisation as practiced by the L1s or the partial societal experience of TPs in Min-L peer-group practice. In general, the Neo-Ps may ascribe or assert a Min-L identity by virtue of benefitting from pedagogical or curricular provision in Min-L schooling, either by participating in Min-L classes in the Maj-L school system or by virtue of being enrolled in Min-L immersion programmes. Neo-Ps can be considered to have a beneficial effect on the dynamic when their concerns align with those of the minority L1 and TPs. This can often be the case when the interests of the Neo-Ps evolve beyond them having a focus on the Min-L as a school subject.

(Re)assimilation of the Participants in the Minority Social and Cultural Dynamic into the Majoritarian Social and Cultural Context

The LanDS EV framework also discusses and illustrates the assimilatory pull towards the majoritarian culture, associated with the various Min-L Participants. These various assimilatory pressures are explained in the discussion of Figure 7 of the original LanDS paper (cf. Ó Giollagáin *et al.*, 2025, pp. 49-51), in which the assimilatory pull from the Minority, Tangential Cultures and the Neo-culture to the Majoritarian Culture and to its social dynamics. Original LanDS Figure 7, in essence, expresses the ubiquitous assimilation of minority speakers into majority society. This phenomenon is particularly noticeable in the case of threatened Min-L groups experiencing the detrimental social dynamic of LS.

These assimilatory pressures are a feature of the disruption engendered by the majority speakers to the potentially positive dynamic of the minority speakers and the disturbance to their progressive movement through the DQs. For example, the participation of monolingual Maj-L speakers in the schooling of the minority speakers will almost certainly lead to the situation where the *lingua franca* of the primary pupils will be the Maj-L, thus precluding the possibility of the undisrupted progress of the young minority speakers through the Min-L peer-group social reinforcement of DQ2 Processes. In this case, for the young minority speakers, their language will be confined to a home language which has limited wider social functions. The narrowing of the social function of the Min-L to increasingly isolated family units or formal contexts is a typical process in LS. However, in the case of endgame LS, the differentiation of the social dynamics of the various Participants becomes an irrelevance as assimilation into the subordinating majoritarian culture necessarily becomes the only viable societal option.

Discussion

Frameworks and models are measured by their heuristic contribution: do they encapsulate most (if not all) the pertinent variables and situations that they seek to illustrate? In this case, does the social dynamic theory discussed here describe, explain and predict the societal phenomena underpinning the prospects for the EV of a minority group? If so, they may also provide a practical (normative) purpose by suggesting effective policies and programmes to enhance the societal sustainability of an ethnolinguistic group. Our contribution is academic: we hope our LanDS framework improves upon existing frameworks, notably those of Fishman, 1991, 2001; Landry *et al.*, 2022; Bourhis & Landry, 2008; and Lewis & Simons, 2016. Our framework is based on our review of the literature on EV, including other frameworks, and on fieldwork experience as well as Min-LPP analysis in several Min-L contexts (cf. Ó Giollagáin *et al.*, 2007a,b; Ó Giollagáin & Charlton, 2015; Ó Giollagáin *et al.*, 2020; Bourgeois, 2024a,b). The improvement introduced by the LanDS structural theory is that it accounts for the progress of the individual through key developmental (DQs) stages while also indicating the parallel reinforcing social developmental processes (see Figure 1), which entails sociolinguistically relevant General Tenets (GTs) such as comparative resource distribution among Min-L and Maj-L speakers and groups. LanDS focuses on, therefore, the interplay of the individual in society and society's impact on the individual.

Our LanDS evidence-based and universalising approach (for modern and modernising contexts) provides a useful structured approach for devising policies to improve EV and assessing actual impacts on minority situations. Implicitly, the framework suggests that effective Min-LPP will work as a holistic integration of DQ1-4 and the four GTs, aiming at comprehensiveness pertaining to the individuals and the ethnolinguistic groups, while recognising the foundational relevance of DQ1-2. DQ3-4 build on the formative socialisation processes in DQ1-2. Indeed, prioritising DQ3-4, at the expense of DQ1-2, is unlikely to produce the most beneficial societal outcomes or the optimal cost-effective results from LPP inputs (cf. Grin 2003, 2024).

The case for this new social dynamic approach to EV stems from the growing awareness of a 'reality gap' between the formal aspirations for Min-L promotion and the lack of traction of aspirational Min-LPP in existing speaker communities (cf. Ó Giollagáin *et al.*, 2020, 2007a,b; Ó Giollagáin & Caimbeul, 2021; Lenoach *et al.*, 2012; Ó Giollagáin & Ó Curnáin, 2016; Brookes & Roberts, 2013; Ó Riagáin,

2008; Iurrebasso, 2023¹⁰; Bourgeois, 2024b). Similarly, we propose this new EV framework to: a) support more socially attuned diagnostics of minority speaker realities; and b) provide an analytical context for reformulations of Min-LPP to address issues of societal endangerment in the contemporary Min-L condition (cf. Bradley & Bradley, 2019, pp. 1-5). Individualised (or often atomised) language promotion at the expense of Min-L community protection is in danger of eliding the obvious reality that Min-L groups are perishable ethnolinguistic entities. Unless an ethnolinguistic group possesses/generates the social (interpersonal), societal, cultural, institutional and political capabilities and related collective capacities that frame and orient individual and collective behaviour to maintain and replenish themselves intergenerationally (cf. Ó Curnáin & Ó Giollagáin, 2024; Bastardas-Boada, 2013, p. 161) in sufficient societal densities, the prospects of language minorities sustaining themselves as differentiated ethnolinguistic groups will inexorably fade.

As languages are socially perishable, it is critical to understand the social dynamics by which speakers defend or maintain EV in the societal spheres most relevant to collective maintenance. The expenditure of public money and human resources on providing the institutional opportunities for individual take-up of Min-L opportunities or symbolic practices can only make strategic and financial sense if it is balanced by a policy and support framework that aims to attenuate the trajectory of demolinguistic decline in an existing minority vernacular group. Admitting officially this Min-L societal challenge would be a first step in mitigating collective Min-L anxieties about minority-community demise (cf. Ó Giollagáin *et al.*, 2020, Chapter 5).

Our assessment of the limitations of existing EV frameworks is that they are not sufficiently cognisant of: a) the interactional, intra-stage social dynamics in the various societal processes that govern and sustain Min-L practices in primary socialisation (DQ1 above), secondary socialisation (DQ2), civic reinforcement (DQ3), and the processes of psycho-social affiliation and adherence to the minority cultural group (DQ4); b) the inter-stage interdependency of the productive participation in the various processes to progress positively to subsequent DQ stages in the overall Min-L social dynamic; and c) holistic scientific analyses of the overall complexities. A new model incorporating these social dynamics and facilitating dynamic progression is required. The Min-L planning cycle, as discussed in Gazzola *et al.*, (2024, pp. 4-5), for instance, falls within our systemic

10. See also the European Language Equality Network statement on the Kontseilua Resolution that Basque-language communities are in a 'linguistic emergency': <https://elen.ngo/2024/11/12/elen-backs-kontseilua-resolution-that-basque-is-in-a-linguistic-emergency/>

approach primarily under the scope of DQ3 Processes and initiatives. However, non-optimal Min-L politics emanating from approaches to DQ4 concerns can often lead to dereliction or inertia in what are initially conceived as positive recommendations for Min-LPP engagement with DQ3 concerns. A corollary of these DQ3 impediments to DQ4 progress, is that chronic social dynamics in DQ4 language politics can void the civic aspirations and institutional efforts of DQ3, especially when the societal collapse of the Min-L community becomes evident. (See Fishman, 1991, p. 143 on the ‘Irelandization’ problem in LPP, where in our terms, DQ3 prioritisation, supported by post-structuralist discourses, offers symbolic institutional engagement to Min-L communities without sufficiently addressing their (post)modern assimilation to Maj-L societal normativity, involved in our DQ1-4). Put simply, the common prioritisation of DQ3 civic concerns at the expense of DQ1-4 comprehensiveness is ineffectual as Min-LPP.

The LanDS framework displays the processes of (post)modern reflexivity in that it engages with actual Min-L societal conditions which both drive the instability and inform the analytical tools and practical interventions to address the socio-cultural, economic, political, demolingistic and identitarian interactions between Min-L and Maj-L speakers and groups. It must be acknowledged, however, that formal Min-LPP is either impractical or unfeasible for most ethnolinguistic groups ‘because of their subordination to an exclusive Dominant MAJLPP’ undergoing more optimal LanDS (Ó Curnáin & Ó Giollagáin, 2024, p. 405). In order to address modern problems, one needs to use modern tools. The progression from Figure 1 to 4 is an indication of the processes of sociolinguistic complexification in modernity, where in particular DQ3-4 increase their intensity and, therefore, their societal relevance. The overall framework also provides an analytical tool to help clarify the academic, political and civic discussions and approaches to these issues, especially Min-L instability.

There is a problem in the reluctance or refusal of post-structuralist LPP to engage strategically with the full scope of minority dynamics in society, beyond its pragmatic alignment with a DQ3 focus. This reluctance explains the perceived inertia and lack of authority of formal Min-L promotion in the minority first-language community. Such post-structuralist LPP is all the more challenging in neoliberal contexts (cf. Ó Giollagáin *et al.*, 2020; Ó Giollagáin & Ó Curnáin, 2024; MacLean, 2022; and Ó Giollagáin & Caimbeul, 2021, pp. 190-191 on the Min-L ‘referent class’). Symbolic LPP is unlikely to be of long-term benefit to threatened ethnolinguistic groups as it is insufficiently targeted on four key strategic requirements for minority group societal sustainability:

- Collective socio-political structure(s) to advance the societal requirements of the disadvantaged Min-L group
- Organisational mechanisms to extend individual and collective social agency to members of the minority
- Strategic capacity and resources to devise and implement cooperative initiatives to support the socio-economic competitiveness of Min-L speakers
- Astute group leadership to foster loyalty among the minority to sustain the Min-L ethnolinguistic collective.

As majority groups naturalise and optimise these societal, political and socio-economic capacities to their competitive advantage in optimal LanDS, a Min-L group with a weak focus on or capacity for these four prerequisites will not survive the transformations of (post-)modernity.

Conclusion

The LanDS framework makes the case for an analytical social dynamic approach to the DQs contributing to the EV. The framework visualises the sustainability of a language group as a series of the core component social and formal processes which determines a Min-L group's viability or vulnerability: a positive social/formal dynamic contributes to a groups' viability, and negative or subtractive dynamic processes in the Min-L group culminate in its societal decline and erasure. The LanDS framework portrays EV as a societal emergent feature of a Min-L group's capacity to cultivate and enact key social processes of primary and secondary socialisation (entailing the socialised transfer of the minority's language and cultural capital). LanDS EV also entails the Civic Reinforcement of the Min-Ls and their cultures, and affiliation processes generating a meaningful sense of belonging to a coherent collective identity. EV is realised, therefore, as the societal outcome of a groups' organisational facility to generate and sustain key inter-related social, institutional, civic and affiliative processes on which the societal continuity relies. Just as individual-focused and sector-specific interventions will fail to ensure Min-L EV, so will other LPPs that do not follow holistic, communal and long-term (multiple generations) goals towards sustainability.

Our LanDS EV framework suggests that significant aspects of current LPP approaches to Min-Ls require substantial revision to align Min-LPrPr¹¹ to the

11. Minority Language Protection and Promotion.

developmental social and formal dynamics indicated in this initial delineation of feasible Min-L societal sustainability.

Applying the LanDS framework entails:

- a) Examining the existing levels of focus in current Min-LPP regarding LanDS
- b) Devising Min-LPP approaches that are more relevant to DQ social dynamics and to more optimal EV outcomes
- c) Quantitative and qualitative assessments through demolinguistic and sociolinguistic surveys of the actual, meaningful (rather than purely or predominantly symbolic) engagement with the social dynamics entailed in the four DQs of LanDS and their EV outcomes
- d) Adjusting and amending the ongoing Min-LPP based on the ongoing EV research.

Undoubtedly, existing research evidence (e.g. Ó Giollagáin *et al.*, 2020; cf. Mac Giolla Chríost, 2022) already demonstrates the need for an increased and more pertinent focus in Min-LPP on holistic, multi-level solutions with ideological coherence. The LanDS framework offers a productive language-in-society alternative to the socio-political inertia of Symbolic LPP. Issues relating to integrating primary and secondary socialisation of Min-L cohorts and individuals into formal Min-L promotion and protection are pivotal in order to have credible relevance to the societal future of Min-L communities. As Symbolic LPP does not adequately address the societal threats to minority ethnolinguistic sustainability, it is clear that Min-L speakers and their communities require a more productive approach to addressing challenges and devising feasible ways to support their continuance in diverse societies.

References

- Bastardas-Boada, A. (2013). General Linguistics and Communication Sciences: Sociocomplexity as an Integrative Perspective. In À. Massip-Bonet & A. Bastardas-Boada (eds.), *Complexity Perspectives on Language, Communication and Society* (pp. 151-173). Springer.
- Benmamoun, E., Montrul, S., & Polinsky, M. (2013). Heritage Languages and their Speakers: Opportunities and challenges for linguistics. *Theoretical Linguistics*, 39(3-4), 129-181.

- Bernstein, B. (1971). *Class, Codes and Control: Theoretical studies towards a sociology of language*. Routledge and Kegan Paul.
- Blommaert, J. (2010). *The Sociolinguistics of Globalisation*. Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. 2017 [1977]. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge University Press.
- Bourgeois, D. (2024a). *Bilan de la Pleine Gestion Scolaire en Acadie de l'Île-du-Prince-Édouard*. Institut Canadien de Recherche sur les Minorités Linguistiques.
- Bourgeois, D. (2024b). *Priorisation et Autonomisation en Éducation*. Mémoire présenté au Comité de la Chambre des Communes sur les langues officielles. Institut Beaubassin.
- Bourhis, R.Y., & Landry, R. (2008). Group Vitality, Cultural Autonomy and the Wellness of Language Minorities. In R.Y. Bourhis (ed.), *The Vitality of the English-speaking Communities of Quebec: From community decline to revival* (pp. 185–212). CEETUM, Université de Montréal.
- Bradley, D., & Bradley, M. (2019). *Language Endangerment*. Cambridge University Press.
- Brooks, S., & Roberts, R.G. (eds.) (2013). *Pa Beth Yr Aethoch Allan i'w Achub? Gwasg Carreg Gwalch*.
- Calvet, L.-J. (2006). *Towards an Ecology of World Languages*. Polity.
- Camshron, G. (2021). Resisting Dismissal in the Gàidhealtachd. *Scottish Affairs*, 30(2), 240–250.
- Clark, E. (2009). *First Language Acquisition*. Cambridge University Press.
- Council of Europe (Comex-UK) (2024). Sixth periodical report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with Article 15 of the Charter on European Regional and Minority Languages (Adopted 19/6/2024). <https://rm.coe.int/ukpr6-en/1680ac30bb> and <https://rm.coe.int/united-kingdomecml6-en/1680b1a73f> (accessed 7/10/2025).
- Crystal, D. (2000). *Language Death*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Di Carlo, P., & Good, J. (2020). *African Multilingualisms: Rural Linguistic and Cultural Diversity*. Lexington Books.
- Fishman, J.A. (1964). Language maintenance and language shift as a field of inquiry: A definition of the field and suggestions for its further development. *Linguistics*, 2(9), 32–70. DOI 10.1515/ling.1964.2.9.32
- Fishman, J.A. (1989). *Language and Ethnicity in Minority Sociolinguistic Perspective*. Multilingual Matters.
- Fishman, J.A. (1991). *Reversing Language Shift*. Multilingual Matters.

- Fishman, J.A. (2001). Reversing language shift. In R. Mesthrie (ed.), *Concise Encyclopedia of Sociolinguistics* (pp. 673–679). Pergamon.
- García, O., & Wei. L. (2014). *Translanguaging: Language, Bilingualism and Education*. Palgrave.
- Gazzola, M., Grin, F., Cardinal, L., & Heugh, K. (2024). Language policy and planning: From theory to practice. In M. Gazzola et al. (eds.), *The Routledge Handbook of Language Policy and Planning* (pp. 1–31). Routledge.
- Gorter, D. (ed.) (2006). *Linguistic landscape: A new approach to multilingualism*. Multilingual Matters.
- Government of Ireland (2010). *The 20-Year Strategy for the Irish Language*. <https://www.gov.ie/en/department-of-rural-and-community-development-and-the-gaeltacht/policy-information/20-year-strategy-for-the-irish-language/> (accessed 7/10/2025).
- Government of Ireland (2012). *Gaeltacht Act 2012*. <https://www.gov.ie/en/publication/cc6a9-gaeltacht-act-2012/> (accessed 7/10/2025).
- Government of Scotland (2025). *The Scottish Languages Act 2025*. <https://www.legislation.gov.uk/asp/2025/10> (accessed 7/10/2025).
- Grin, F. (2003). Economics and language planning. *Current Issues in Language Planning*, 4(1), 1–66.
- Grin, F. (2018). On some fashionable terms in multilingualism research: critical assessment and implications for language policy. In P. Kraus and F. Grin (eds.), *The Politics of Multilingualism: Europeanisation, globalisation and linguistic governance* (pp. 247–274). John Benjamins.
- Grin, F. (2024). Language policy design and programme theory. In M. Gazzola, et al. (eds.), *The Routledge Handbook of Language Policy and Planning* (pp. 229–243). Routledge.
- Harrison, K.D. (2007). *When Languages Die: The Extinction of the World's Languages and the Erosion of Human Knowledge*. Oxford University Press.
- Heller, M. (1999). *Linguistic minorities and modernity: A sociolinguistic ethnography*. Longman.
- Heller, M. (2011). *Language in late capitalism: Pride and profit*. Routledge.
- Hulstijn, J.H. (2017). *Language Proficiency in Native and Non-native Speakers: Theory and research*. John Benjamins.
- Iurrebaso Biteri, I. (2023). *Hizkuntza gutxituen jarraipena, ordezkapena eta indarberritzea neurtzeko demolinguistikazko tresna metodologikoak garatzen. Euskal Herrirako aplikazio praktikoa* [Doctoral thesis]. University of the Basque Country, EHU. <https://addi.ehu.es/handle/10810/60061> (accessed 6/10/2025).

- Landry, R., Allard, R., Deveau, K., & St-Onge, S. (2022). Minority language learning and use: Can self-determination counter social determinism? *Journal of Language and Social Psychology*, 41(3), 240–269.
- Lenoach, C., Ó Giollagáin, C., & Ó Curnáin, B. (eds.) (2012). *An Chonair Chaoch: An mionteangachas sa dátheangachas* [The Blind Alley: The minority language condition in bilingualism]. Leabhar Breac.
- Lewis, M.P., & Simons, G.F. (2016). *Sustaining Language Use: Perspectives on Community-Based Language Development*. SIL International Publications.
- Mac Giolla Chríost, D. (2022). Review: Conchúr Ó Giollagáin et al., *The Gaelic Crisis in the Vernacular Community. A Comprehensive Sociolinguistic Survey of Scottish Gaelic*. *Journal of Celtic Linguistics*, 23, 205–212.
- MacLean, M. (2022). Policy Failure in the Gaelic Heartland: One Size Does Not Fit All. Address to Soillse conference 29–31/8/2022, Rooting Minority Language Policy in the Speaker Community, Stornoway. <http://www.soillse.ac.uk/en/conference-statement/>
- McLeod, W., Dunbar, R., Macleod, M., O'Rourke, B., Dunmore, S., & Armstrong, T. (2022). Against exclusionary Gaelic language policy: a response to Ó Giollagáin and Caimbeul. *Scottish Affairs*, 31(1), 84–103.
- Montrul, S. (2008). *Incomplete Acquisition in Bilingualism: Re-examining the age factor*. John Benjamins.
- Nance, C. (2021). Review of Ó Giollagáin et al. 2020. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 43(7), 694–697.
- Oakes, L. (2024). The historical development of language policy and planning. In M. Gazzola, et al. (eds.), *The Routledge Handbook of Language Policy and Planning* (pp. 35–48). Routledge.
- Ó Curnáin, B., & Ó Giollagáin, C. (2021). Reply to Claire Nance's review. The Gaelic Crisis in the Vernacular Community: A comprehensive sociolinguistic survey of Scottish Gaelic by Conchúr Ó Giollagáin et al. Aberdeen University Press, 2020. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. <https://doi.org/10.1080/01434632.2021.1927513> (accessed 6/10/5/2025).
- Ó Curnáin, B. & Ó Giollagáin, C. (2024). Minority language protection and promotion. In M. Gazzola et al. (eds.), *The Routledge Handbook of Language Policy and Planning* (pp. 396–415). Routledge.
- Ó Giollagáin, C. (forthcoming). Heroic Evasions: Irish–Language Studies in the 21st Century. *New Hibernia Review*.
- Ó Giollagáin, C. (2025). L'ensorrament social del món gaèlic: Una lliçó per a les minories lingüístiques. *Revista de Catalunya*, 331, 91–101.

- Ó Giollagáin, C., Mac Donnacha, S., Ní Chualáin, F., Ní Sheaghdha, A., & O'Brien, M. (2007a.) *Comprehensive Linguistic Study of the Use of Irish in the Gaeltacht: Principal findings and recommendations*. The Stationery Office.
- Ó Giollagáin, C., Mac Donnacha, S., Ní Chualáin, F., Ní Sheaghdha, A., & O'Brien, M. (2007b). *Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht: Tuarascáil chríochnaitheach* [Comprehensive Linguistic Study of the Use of Irish in the Gaeltacht: Final report]. The Stationery Office.
- Ó Giollagáin, C., & Charlton, M. (2015). *Nuashonrú ar an Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht* [Update of the comprehensive linguistic study of the use of Irish in the Gaeltacht: 2006–2011]. Údaras na Gaeltacha, na Forbacha, Co.
- Ó Giollagáin, C., & Ó Curnáin, B. (2016). *Beartas Úr na nGael: Dálaí na Gaeilge san Iar-Nua-Aoiseachas* [A New Deal for Irish: The Condition of Irish in Postmodernity]. Leabhar Breac, Indreabhán, Co.
- Ó Giollagáin, C., Camshron, G., Moireach, P., Ó Curnáin, B., Caimbeul, I., MacDonald, B., & Péterváry, T. (2020). *The Gaelic Crisis in the Vernacular Community: A comprehensive sociolinguistic survey of Scottish Gaelic*. Aberdeen University Press.
- Ó Giollagáin, C., & Caimbeul, I. (2021). Moving beyond Asocial Minority–Language Policy. *Scottish Affairs*, 30(2), 178–211.
- Ó Giollagáin, C., Caimbeul, I., Ó Curnáin, B., Camshron, G., & Moireach, P. (2022a). Including the threatened first-language vernacular community in Gaelic promotion and protection: A rebuttal to McLeod *et al.* *Scottish Affairs*, 31(1), 122–132.
- Ó Giollagáin, C., Caimbeul, I., Ó Curnáin, B., Camshron, G., & Moireach, P. (2022b). Reality of the Gaelic crisis needs addressed: A response to McLeod and others, from Conchúr Ó Giollagáin, Iain Caimbeul, Brian Ó Curnáin, Gòrdan Camshron, Pàdruig Moireach. *West Highland Free Press*, 20 January 2022.
- Ó Giollagáin, C., & Ó Curnáin, B. (2024). A Tolerable Decline for le Chic Gaelique. *The Village*, June/July 2024, 83, 56–58. <https://villagemagazine.ie/a-tolerable-decline-forle-chic-gaelique/> (accessed 6/10/2025).
- Ó Giollagáin, C., Bourgeois, D., Ó Curnáin, B., Caimbeul, I., & Cameron, G. (2025). Language Dynamics in Society (LandS): The LandS Analytical Framework for Majority and Minority–Language Ethnolinguistic Vitality. *Treatises and Documents, Journal of Ethnic Studies*, 94(1) (June 2025), 25–75. DOI: <https://doi.org/10.2478/tdjes-2025-0002>
- Ó Riagáin, P. (1997). *Language Policy and Social Reproduction: Ireland 1893–1993*. Clarendon Press.

- Ó Riagáin, P. (2008). Irish-language policy 1922-2007: Balancing Maintenance and Revival. In C. Nic Pháidín & S. Ó Cearnaigh (eds.), *A New View of the Irish Language* (pp. 55-65). Cois Life.
- Péterváry, T., Ó Curnáin, B., Ó Giollagáin, C., & Sheahan, J. (2014). *Iniúchadh ar an gCumas Dátheangach: An sealbhú teanga i measc ghlúin óg na Gaeltachta. Analysis of Bilingual Competence: Language acquisition among young people in the Gaeltacht*. An Chomhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta.
- Smith-Christmas, C., Ó Murchadha, N., Hornsby, M., & Moriarty, M. (eds.) (2018). *New Speakers of Minority Languages: Linguistic Ideologies and Practices*. Palgrave.
- Spolsky, B. (2009). *Language management*. Cambridge University Press.
- Williams, C. (2023). *Language Policy and the New Speaker Challenge: Hiding in plain sight*. Cambridge University Press.